

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Haridus- ja Teadusministeeriumi tulemusvaldkonna „Tark ja tegus rahvas“ 2022. aasta tulemusaruanne

Tartu 2023

Sisukord

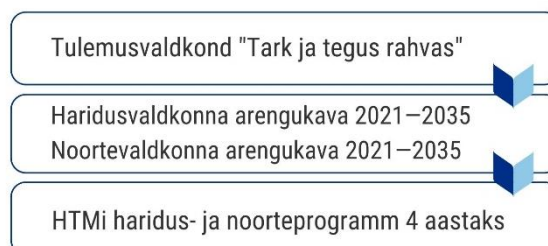
Sissejuhatus.....	2
1. Tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamine	4
2022. aasta olulisimad edusammud	6
Olulisimad väljakutsed	9
2. Haridus- ja noorteprogrammi eesmärkide saavutamine	12
Meede 1. Õpivõimalused ja hariduse korraldus.....	13
Meede 2. Õpetajate järelkasv ja areng, õpikäsitus ja -keskkonnad	18
Meede 3. Hariduse, ühiskonna ja tööturu seosed.....	24
Meede 4. Noortevaldkonna arendamine	27
Programmi tegevuste eelarve täitmine.....	31
LISA 1: mõõdikute tabelid tegevuse tasandi mõõdikutega	33

Sissejuhatus

Käesolev Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) aruanne annab 2022. aasta kohta ülevaate tulemusvaldkonna „**Tark ja tegus rahvas**” eesmärkide täitmisest, olulisematest saavutustest eesmärkide suunas liikumisel ja eelarve täitmisest.

Lisaks on aruandes peatutud valdkonna olulisematel väljakutsetel ja esile toodud seosed riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035” eesmärkide saavutamiseks.

Joonisel 1 on näha strateegiadokumendid, millest tulemusvaldkonna tegevus lähtub.

Joonis 1. Tulemusvaldkond ja selle tegevusega seotud strateegiadokumendid.

HTMi toimimiskeskonda mõjutasid 2022. aastal koroonapandeemia ja selle järelmõjud, 24. veebruaril alanud Venemaa kallaletung Ukrainale, majandus- ja energiakriis ning suvel toimunud valitsusevahetus.

Koroonapandeemia mõjul suurenes ühiskonnas ebakindlus. Inimeste füüsiline ja sotsiaalne eraldatus, üksildus, vähenenud kehaline aktiivsus ja toimetulekumured¹ mõjutavad otsesemalt või kaudsemalt haridus- ja noortepoliitika kujundamist ja elluviimist. Pandeemia halvendas selgelt inimeste vaimset tervist². Haridussüsteemil ja noorsootööl on oluline roll vaimset tervist toetava keskkonna kujundamisel ning toimetulekuks vajalike oskuste pakkumisel. Pandeemia ohjeldamiseks jätkus kiirtestimine, et hoida haridus- ja noorsootöösutused avatuna. 2022/2023. õppeaastast regulaarset kiirtestimist ei korraldata, kuid õppeasutustele tagatakse testid üldharidus- ja kutsekoolide õpilaste, õpetajate ja teiste koolitöötajate vajaduspõhiseks testimiseks.

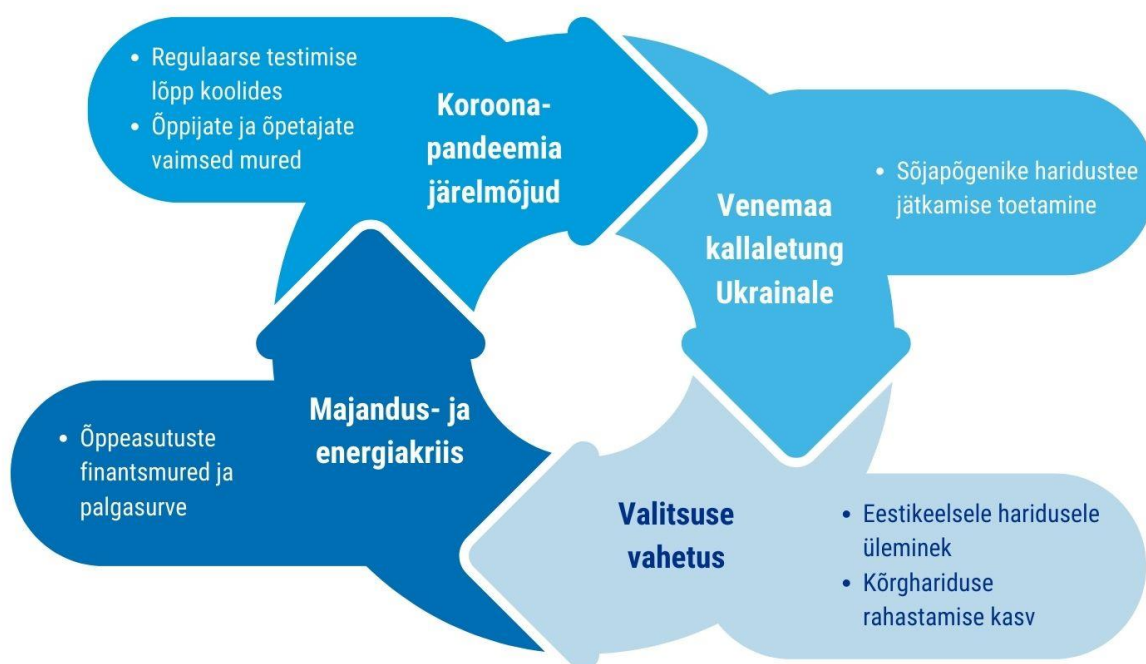
Alates veebruarist, pärast **Venemaa kallaletungi Ukrainale**, mõjutas haridus- ja noortevaldkonda Ukraina sõjapõgenike saabumine Eestisse. HTM pidi toetama kohalikke omavalitsusi, koole ja noorsootöösutusi, et Ukraina õpilaste haridustee saaks Eestis võimalikult sujuvalt jätkuda. Sõjapõgenike toetamisega seotud tegevused olid samas sedavõrd aja- ja ressursimahukad, et mõne varem kavandatud valdkondliku strateegilise tegevusega ei jõutud edasi liikuda soovitud tempos.

¹ Siska, M. ja Värnik, A. (2023). Sissejuhatus. Eesti inimarengu aruanne 2023. Vaimne tervis ja heaolu. <https://inimarengu.ee/>.

² Samas.

Suvel 2022 **vahetus valitsus** ja muutusid valdkonna prioriteedid – esikohale tõusis üleminek eestikeelsele haridusele. Kiiresti asuti ette valmistama vajalikke õigusaktide muudatusi ja osa teisi selleks aastaks kavandatud tegevusi (nt seni arutatud haridusasutuste juhtide tähtajalised töölepingud) lükkus edasi. Kui läbivalt otsustati tõsta õpetajate palka u 24%, siis Ida-Virumaa koolides otsustati maksta eesti keeles õpetavatele õpetajatele 1,5-kordset ning alushariduses 1,3-kordset tasu. Teiseks prioriteediks oli kõrghariduse rahastuse tõus – ühekordselt täiendavalt 10 miljonit eurot ja neljal järgmisel aastal 15% aastas. Koos rahastuse kasvuga oodati ülikoolidelt eestikeelse õppe tagamist ülikooli vastutusvaldkondades. Lisaks leppisid uue valitsuse haridus- ja teadusminister ning kultuuriminister kokku noortevaldkonna töötajate (huvihariduse õpetajate ja noorsootöötajate) palgamudeli väljatöötamises, väärtustamaks noortega mitteformaalõppes tehtavat tööd.

2022. aastal raskendas inimeste toimetulekut ja asutuste toimimist **majandus- ja energiakriis**. Eestis oli üks euroala suurimaid hinnatõuse³, kusjuures enim kallinesid energia ja toidukaubad⁴. Haridus-, teadus- ja noorsootöösutuste pidajatele tähendas see keerulisemat finantsolukorda, mida omakorda võimendas kasvav palgasurve.

Joonis 2. HTM toimimiskeskond 2022

³ Eurostat <https://ec.europa.eu/eurostat/en/>

⁴ Eesti Statistikaamet andmed.stat.ee

1. Tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamine

Mida tahame saavutada?

Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut. Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

Tabel 1. Tulemusvaldkonna mõõdikute ülevaade

Tulemusvaldkonna mõõdikud	Tegelik					Sihttase		Eesti 2035 Siht
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023	
Madala haridustasemega ⁵ mitteõppivate 18-24aastaste osakaal (%), kokku mehed naised	12,0 16,1 7,8	11,2 14,4 8,0	8,5 10,7 6,3	9,8 12,0 7,6	10,8 14,3 7,5	9,7 12,5 6,8	9,6 12,5 6,7	
Allikas: Eurostat								
Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64a) osakaal (%) Allikas: Statistikaamet	73,0	73,0	74,1	73,5	74,7	74	74,5	80
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (%), formaal- ja mitteformaalõppes informaalõppes	19,7 -	20,2 -	17,1 -	18,4 59,6	21,1 62,6	>20 - ⁶	>20 -	25 -
Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring								
Aasta pärast lõpetamist nutika spetsialiseerumise kasvualadel rakendunute osakaal kõigist hõivatutest (%) Allikas: „Edukus tööturul“	11,7	11,6	12,9	27,3 ⁷	andmed IV kv	13	14	
Ennastjuhtiv õppija	Mõõtmist alustatakse 2023							
Tipptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%) funktsionaalne lugemisoskus matemaatiline kirjaoskus loodusteaduslik kirjaoskus	13,9 15,5 12,2		- - -	- - -	andmed 2023. a	15,4 17,0 13,7	- - -	
Allikas: PISA								
Õpetajate keskmine töötasu, võrreldes Eesti keskmise töötasuga (%) lasteaiaõpetajad üldhariduskooli õpetajad kutseõppe õpetajad	79 113 110	86 112 108	85 112 110	81 106 103	81 105 102 ⁸	Hoida suhet keskmise palka	Hoida suhet keskmise palka	
Allikas: Saldoandmik, EHIS, Statistikaamet								
Noorte usaldus riigi vastu (%) Allikas: Rahvusvaheline Kodanikuhariduse Uuring ICCS	56 (2016)				andmed 2023. a	60	-	

⁵ Põhiharidus või sellest madalama haridus.

⁶ Lisatakse 2023. a

⁷ 2022. a muudeti nutika spetsialiseerumise kasvualade loetelu muutumise tõttu näitaja arvutamise metoodikat. Lisandunud on nutikad ja kestlikud energialahendused ning ressursside taaskasutus. Kõige suurema mõjuga on kogu tervishoiu ja sotsiaalhoolekande tegevusala arvestamine nutika spetsialiseerumise kasvualana, varem kuulusid siia üksnes tervisetehnoloogiatega seotud tegevusalad. Mõõdiku sihttasemed on muutmata ja tulenevad 2022. a kehtinud programmist.

⁸ Õpetaja 2022. a keskmine palk alushariduses 1358, üldhariduses 1763, kutsehariduses 1719, Eesti keskmine brutopalk 1685 eurot.

➤ **Madala haridustasemega, st põhihariduse või sellest madalama haridusega, mitteõppivate 18–24aastaste inimeste osakaal** tekitab muret mitmes aspektis. COVID-pandeemia eelsel perioodil paranes näitaja paaril aastal jõudsalt, aga pandeemia järgsel ajal on olukord taas halvenenud. Kui pandeemia ajal 2021. aastal suurenes eelkõige mitteõppivate noorte naiste osakaal, siis 2022. a kasv tuleb eelkõige meeste arvelt. Noorte meeste loobumine edasiõppimisest süvendab veelgi soolist ebavõrdsust hariduses.

➤ **Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr formaal- ja mitteformaalõppes** kasvas 2022. jõudsalt, jõudes 21,1%ni. Eesmärk, et näitaja oleks suurem kui 20%, on sellega täidetud. Siiski väärrib tähelepanu, et meeste osalus elukestvas õppes on endiselt naiste omast märksa väiksem ja lõhe süveneb. Ka mitte-eestlaste osalus elukestvas õppes on endiselt madalam. Kuigi jätkuvalt tegelevad enesetäiendamisega kõige enam kõrgharidusega inimesed, on siiski positiivne, et põhihariduse või madalama haridusega inimeste osalus on jõudsalt kasvanud.

➤ **Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64a) osakaal** on kasvanud: 2022. aastal oli see 74,8%, millega on ka seatud siht 74% saavutatud. Näitajat tasub siiski hoida tähelepanu all, sest kui ei õnnestu pidurdada väljalangevust gümnaasiumist ja kutseharidusest ning mitteõppivate 18–24aastaste inimeste osakaalu kasvu, kahandab see järgnevatel aastatel ka eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute osakaalu.

➤ **Kuigi 2022. aastal õpetajate palk ei tõusnud (suhe keskmisse palka langes veidi), saavutati kokkulepe õpetaja töötasu märkimisväärseks tõusuks 2023. aastal:** õpetaja töötasu alammäär tõuseb 1412 eurolt 1749 eurole. Sellele lisandub diferentseerimisfond 17%, mis võimaldab koolijuhtidel õpetajate töö- ja palgakorraldust paindlikumalt reguleerida. Kohalikele omavalitsustele eraldatakse riigieelarvest 15 mln eurot toetust ka lasteaiaõpetaja töötasu alammäära tõstmiseks 2023. aastal. Õpetajate töötasu on oluliseks teguriks järelkasvu tagamisel – seotud nii ameti maine kui kutsekindlusega.

2022. aasta olulisimad edusammud

➤ Eestikeelsele õppele üleminek ja selle tegevuskava

2022. aastal otsustas valitsus ülemineku eestikeelsele õppele ja valmis eestikeelsele õppele ülemineku tegevuskava. Tegevuskava eesmärk on kindlustada kõikidele õpilastele kvaliteetne eestikeelne õpe alates alusharidusest kuni kõrgharidusse sisenemiseni. Tegevuskava elluviimist alustati kohe pärast selle vastuvõtmist.

➤ Koroonapandeemia järgse hariduse toimepidevuse tagamine

Vaatamata pandeemiast tingitud raskustele suudeti koole tänu kiirtestimisele käigus hoida; koolidele pakuti tuge abi- ja asendusõpetajate palkamisel ning personali vaimse tervise hoidmisel. Toetati õpilaste õpilünkade tasandamist. Koolid on välja toonud, et pandeemia suurendas mitmel pool koolipere kokkuhoidmist, kiirendas uute oskuste omandamist (eriti digioskused) ja digitehnoloogia laialdasemat rakendamist õppetöös. Pandeemia järgselt on koolides tekkinud uusi õppevorme (nt õuetunnid, ekspertide osalemine tundides, projektunnid, loovtunnid) ja uuendatud õppekavasid. Väga paljud koolid kiitsid oma õpilasi ja õpetajaid. Oldi rõõmsad, et õpilastel ei ole vaatamata kõigele õpimotivatsioon kadunud.

➤ Ukraina sõjapõgenike toetamine

Ukraina sõjapõgenikest õpilaste toetamiseks loodi Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumi juurde Vabaduse Kool, lisaks toetati koolipidajaid koolikohtade avamisel üle Eesti.

Koostöös omavalitsustega loodi õpilastele võimalused huvihariduses ja noorsootöös osalemiseks ning abiõpetajate rakendamiseks, tehti kättesaadavaks Ukraina õppevara ja eesti keele õppeks vajalikud materjalid.

Kõrghariduses rahastati Ukraina üliõpilastele mõeldud lisaõppekohti ja laiendati Erasmus+ programmi võimalusi.

Lisaks tegeleti Ukraina tervishoiutöötajate oskuste tõendamisega Eesti tööturul, põgenike vaimse tervise toetamisega, nõustati ja toetati Eesti õpetajaid ja korraldati Ukraina noorte sujuvamaks sisseelamiseks lõimumislaagreid.

► **Üldhariduses uuendati riiklikke õppekavu ja paranenud on kaasava hariduse näitajad**

Oluline edasiminekuks oli riiklike õppekavade uuendamine. Uuendatud õppekavad annavad õpetajatele õppesisu käsitlemisel suurema vabaduse ning pakuvad gümnaasiumis senisest rohkem valikkursusi, et kohendada õpet õpilaste vajadustele ja huvidele. Uuendused aitavad ka tagada, et aineõppes arendatakse süsteemselt üldpädevusi. Lisaks suureneb eesti keele kui teise keele tundide arv.

Lisaks MUBA koolile avati kaks uut riigigümnaasiumi Rakveres ja Saue.

Järjest rohkem suudetakse rakendada koolivälise nõustamismeeskonna soovitatud tugispetsialistide teenuseid ning kasvab tavaklassi kaasatud tõhustatud ja erituge saavate õpilaste osakaal.

Selgemalt on fookusse võetud üldhariduse kvaliteedijuhtimine, sh üldhariduse kvaliteedi hindamise metoodika ning arendusprogrammid koolidele Tartu ja Tallinna Ülikooli toel.

► **Kutsehariduses algatati seadustiku ajakohastamine, uuendatakse riiklikke õppekavu**

Fookuses on tööandjate arvestamine kutseharidussüsteemi osapoolena, suund kutseharidussüsteemi avatusele ja erinevate õppeviiside tunnustamisele. Uue seadusega soovitakse reguleerida vähem ja põhimõttelisemat laadi küsimusi, et anda kutsehariduse osalistele nii rohkem vabadust kui ka vastutust, toetada õiguslikult kutseharidusvaldkonna seniste tugevuste säilitamist ja tegeleda nõrkustega.

Töötati välja kolm uut töökohapõhise õppe rakendusmodelit (ehitus-, metalli- ja kaubandusvaldkond).

► **Lepiti kokku kutsesüsteemi reformi algatamine**

Hariduse ja tööturu kooskõla suurendamiseks on heaks kiidetud kutsesüsteemi reformi toetuse andmise tingimused (Euroopa Sotsiaalfondi toel) ning ettevõtete digi- ja rohepöörde toetuse andmise tingimused (taaste- ja vastupidavusrahastu toel).

Valmis ka uus OSKA üldprognoos ja värsked valdkonnauuringud (sotsiaaltöö, IKT, metsandus, põllumajandus toiduainetööstus).

► **Sõlmiti kokkulepped suurendada kõrghariduse rahastamist**

Õppejõudude ja teadlaste järelkasvu kindlustamiseks viidi ellu doktoriõppe reform, sh kehtestati nooremteaduri töötasu.

Riigieelarve strateegias lepiti kokku kõrgkoolide tegevustoetuse suurendamine igal aastal 15% võrra ja ülikoolidega sõlmiti halduslepingud aastateks 2022–2025.

Riigi tagatud õppelaenu tingimused muudeti õppijate jaoks paindlikumaks ja soodsamaks.

Kõrghariduses on paranenud nominaalajaga lõpetanute näitaja ja kasvanud doktorikraadi kaitsmiste arv.

► **Kasvanud on madala haridustasemega inimeste elukestvas õppes osalemise määr**

Täiskasvanute gümnaasiumide liitmine kutsekoolidega on esialgse info põhjal edenenud: kuues liidetud koolis on mittestatsionaarses üldhariduses õppijate arv liitmise järel püsinud stabiilne.

Elukestvas õppes osalus on kasvanud ning suurenenud on koolitusasutuste arv.

Täiskasvanuhariduses algatati täiskasvanute koolituse seaduse muudatused, mille fookuses on täiskasvanute paindlike õpiteede toetamine mikrokvalifikatsioonide toel.

► **Lepiti kokku õpetajate palgatõus ja õpetajakoolituse vastuvõtu suurendamises**

Õpetajate valdkonnas lepiti riiklikult kokku töötasu tõus ja ülikoolide õpetajakoolituse vastuvõtu suurendamises (TÜ +287 ja TLÜ +155 õppekohta).

Kokku lepiti ka Õpetajate Akadeemia programmi põhisisus (mikrokraadid, meisterõpetajate programm); haridusvaldkonna riikliku teadus- ja arendustegevuse programmi fookusse seati õpetajate järelkasvu tagamine.

► **Noortevaldkonnas on kasvanud noorsootöö kvaliteedi hindamise läbinud KOVide osakaal**

Üha rohkem kohalikke omavalitsusi läbib vabatahtlikku noorsootöö kvaliteedi hindamist. Noorte omaalgatuslike projektide arv on pärast koroonapandeemiat taastumas, mitmekesistuvad noorte osalusvormid ja sageneb noorte osalemine organiseeritud vabatahtlikus tegevuses.

Huvikoolis õppivate noorte osakaal jätkuvalt kasvab.

Olulisimad väljakutsed

➤ Eestikeelsele õppele üleminek

Eestikeelsele õppele üleminek võimendab õpetajate järelkasvu probleeme, sest õpetajate keeleoskusega seotud kvalifikatsiooninõuete muutusega suurenes õpetajate puudujääk veelgi. Lisaks mõjutab üleminek laiemalt hariduses toimuvat (nt tulemuslikkus, rahulolu, erivajadused, väljalangemine, edasiõppimine jne).

➤ Õpetajaskonna järelkasv ei ole piisav – õpetajate keskmine vanus tõuseb ja kvalifikatsioonile vastavaid õpetajaid lisandub koolidesse järjest vähem

Aine- ja klassiõpetajate vastuvõtt ei ole vastupidiselt ootustele suurenenud ja lõpetamiseni jõuab vaid 62% õpetajakoolitusse sisse astunutest.

Õpetajaskonnast ligi kümnendiku ehk ca 2 200 õpetaja keeleoskus ei vasta nõuetele, mis komplitseerib üleminekut eestikeelsele haridusele.

➤ Paljud alaealised Ukraina sõjapõgenikud ei jõua haridussüsteemi

Ukraina sõjapõgenike toetamist Eesti haridussüsteemis komplitseerib samaaegne vene õppekeelele koolide üleminek eestikeelsele õppele. Põgenikud jaotuvad maakonniti ebaühtlaselt ning seega erineb ka pakutav tugi ja toevajadus. Endiselt tekitab probleeme, et kõik Ukraina alaealised sõjapõgenikud ei jõua haridussüsteemi – paljud neist ei ole õppima asunud, kuna loodetakse peagi kodumaale naasta. 2023. a mai alguse seisuga ei õpi Eesti koolis 23% siin viibivatest 7–16aastastest Ukraina sõjapõgenikest.

Põgenike õpetamist raskendavad keelebarjäär ja õpetamine kakskeelses klassis, erinevused Eesti ja Ukraina õppekavades ning vajadus Ukraina õpilasi järele aidata.

Paljud sõjapõgenikud õpivad endiselt Ukraina kaugõppes (ehk Ukraina koolis kaugõppe vormis). Nt 2023. a rahuloluküsitluse andmetel osaleb Ukraina kaugõppes 32% Eesti koolis neljandas klassis õppivatest sõjapõgenikest ning 28% hetkel ei osale, kuid varem osalesid. 8. klassi õppijatest vastas lausa 45% sõjapõgenikest, et osalevad Ukraina kaugõppes. Nende hulgas, kes Eesti koolis ei käi, on Ukraina kaugõppes osalemine tõenäoliselt veel levinum.

► **Üld- ja kutsehariduses
on suurenenud
väljalangevus**

Üldhariduses on suurenenud väljalangevus põhikoolist (poisid) ja gümnaasiumi 1. õppeaastal. Õpilaste rahulolunäitajad on halvenenud ning muret tekitab koolikiusamise levik II ja III kooliastmes. Eesti keele kui teise keele põhikooli lõpueksamil vähemalt B1-taseme sooritanute osakaal on endiselt madal.

Kutsehariduses on taas kasvanud katkestajate ja väljalangejate osakaal⁹. 2022. aastal oli katkestajate osakaal kutsehariduses tervikuna 21% ja see on eelmise õppeaastaga võrreldes taas kasvanud (0,7 protsendipunkti). Kutsekeskhariduse tasemel (1. õppeaastal) on katkestajate osakaal samuti tõusnud (20,6%). 2022. aastal langes kutsekeskharidusest (1. aastal) välja 10,7% õppijatest.

► **Ligipääs
kõrgharidusõppele on
ebaühtlane ning
õppelaenu ja -toetuste
süsteem vajab
ajakohastamist**

Kõrghariduses valmistab endiselt muret väljalangejate määr¹⁰ kõrghariduse I astmel ja sooline lõhe kõrghariduse omandamisel.

Kõrgharidusõppele ligipääs on ebaühtlane, sest kehtiv toetus- ja laenusüsteem ei võimalda majanduslikult vähemkindlustatud peredest ja maapiirkondadest pärit õppuritele võrdset ligipääsu.

► **Täiskasvanute osalus
elukestvas õppes on
ebaühtlane ja sõltub
suuresti sotsiaal-
majanduslikust taustast**

Osalus elukestvas õppes on madal meeste ja mitte-eestlaste seas, erialase haridusega meeste osakaal jääb märkimisväärselt alla naiste omale (mehed 69% vs naised 80%).

Kuigi madala haridustasemega täiskasvanute arv on langemas, on see endiselt muret tekitavalt suur.

Täiskasvanute gümnaasiumide puhul tekitab muret tendents, et üha enam noori eelistab neid õppeasutusi tavapärasele statsionaarsele õppevormile.

Täiskasvanuhariduses võib prognoosida halvenenud majandusolukorra mõju avaldumist. 2022. aastal ei olnud koolituste hinnad veel märkimisväärselt tõusnud, kuid 2023. aastal on hinnatõus väga tõenäoline. Pole teada, milliseks kujunevad tegelikud koolituste ühikuhinnad ning kuidas hakkab hinnatõus mõjutama koolituste pakkumist ja koolitustel osalemist.

⁹ Kutsehariduses loetakse katkestajaks inimest, kes katkestas oma õppekava ja ei õpi järgmisel aastal samas koolis. Väljalangenuks loetakse õppija, kes ei ole aasta jooksul jätkanud õpinguid tasemehariduses. Arvestuse aluseks võetakse 10. novembril õppinud ja vaadatakse nende staatust järgmise õppeaasta 10. novembril. Arvestusest jäetakse välja need, kes õppisid alla 31 päeva, kes on katkestanud välismaale mineku tõttu või surnud. Näitaja on võrreldav üldhariduse tulemusnäitajaga „Õppetööst väljalangevuse määr gümnaasiumis“ (%).

¹⁰ Kõrghariduses loetakse väljalangejateks kõrghariduse esimesel astmel ja õpingute esimesel aastal õpingud katkestanud, kes ei ole õppima asunud mõnel muul kõrghariduse õppekohal.

- **Hariduse ja tööturu vastavuse sihid jäid saavutamata eelkõige seetõttu, et üldine tööhõive ei ole Eestis veel jõudnud koroonapandeemia eelsele tasemele**
- **Noortevaldkonnas on jätkuvalt murettekitavalt palju NEET-noori ning töötajate palk ei ole konkurentsivõimeline**

Lõpetajate hõive on kasvanud, kuid ei ole veel jõudnud koroonaeelsete aastate tasemele. 2021. aastal oli üks aasta pärast lõpetamist hõivatud 75,2% 20–34aastastest kutse- ja erialase hariduse omandanud lõpetajatest ja viis aastat pärast lõpetamist 73,9%.

Kui vahetult pärast lõpetamist on naised enam hõivatud kui mehed (78% vs 72%), siis viis aastat pärast lõpetamist on meeste seas hõivatuid enam kui naiste seas (77% vs 71%).

Kuigi töötute, mitteõppivate ja koolitusel mitteosalevate ehk NEET-noorte osakaal on pärast pandeemiat langenud, on neid noori ligikaudu 21 300.

Noortevaldkonna töötajaskonna madal palk on valdkonnas kriitiliseks probleemiks. Keskmise omavalitsuses töötava huvihariduse ja huvitegevuse juhendaja töötasu oli 2022. aastal 1190 eurot ning noorsootöötajal veelgi madalam, 919 eurot (vrd Eesti keskmine brutokuupalk 1685 eurot).

LTT valdkonna huviringides/huvialal osaleb vähe õppureid. Noortevaldkonnas on vähenenud toimivate noorte osaluskogudega KOVide osakaal.

2. Haridus- ja noorteprogrammi eesmärkide saavutamine

Tabel 2. Haridus- ja noorteprogrammi ülevaade

<i>Programmi nimi</i>	Haridus- ja noorteprogramm (HNP) 2022–2025
<i>Programmi eesmärk</i>	Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut. Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.
<i>Strateegia „Eesti 2035“ siht (alasihi täpsusega)</i>	Arukas inimene hindab teadmisi, hoiab ennast, teisi ja (elu)keskkonda ning suhtub toetavalt kõikidesse ühiskonnarühmadesse. Ta on teadmistehimuline, loov ja ettevõtlik, tahab õppida ning on valmis töö olemuse muutumiseks. Tegus inimene saab hästi hakkama ning on ühiskondlikult aktiivne ja vastutustundlik, panustades nii enda, pere- ja kogukonna kui ka riigi arengusse terve eluea jooksul.
<i>Programmi periood</i>	2022–2025
<i>Peavastutaja (ministeerium)</i>	Haridus- ja Teadusministeerium
<i>Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)</i>	Haridus- ja Noorteamet, Keeleamet

Meede 1. Õpivõimalused ja hariduse korraldus

Meetme eesmärk: õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel.

Tabel 3. Meetme mõõdikud ja nende täitmine

Mõõdik	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
3a kuni kooliealiste laste osakaal, kes on käinud koolieelses lasteasutuses (%) <i>Allikas: EHIS</i>	91,3	91,1	91,6	91,2	91,6	92	92
Vähemalt keskkaridusega 20–24a osakaal (%) <i>Allikas: Eurostat</i>	81,5	82,6	85,7	85,9	83,2	85,2	85,4
Kolmanda taseme haridusega 25–34a osakaal (%)* <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring</i>	43,6	42,8	43,1	43,2	43,9	>40	>40
Eestist väljaminevas lühiajalises õpirändes osalenud kutseõppe lõpetanute osakaal (%) <i>Allikas: EHIS</i>	Uus mõõdik. Sihttasemed määratakse 2023. aastal						
Eestist väljaminevas lühiajalises õpirändes osalenud bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanute osakaal (%) <i>Allikas: EHIS</i>	-	8,0	8,3	8,0	-	8,5	9,0

* Eesti 2035 mõõdik. Sihttase 2035: 45%.

Tegevuste indikaatorite põhjalikud tabelid on esitatud lisas 1.

Mis on hästi?

- Koolieelses lasteasutuses käinud 3aastaste kuni kooliealiste laste osakaal on püsinud aastaid soovitud kõrge 92% taseme lähedal.
- Positiivsena tõusevad 2022. aastal esile märgatavalt suurenenud **doktorikraadi kaitsmiste arv** (+12,6%) ning aasta-aastalt kasvav **nominaalajaga lõpetanute osakaal** kõrghariduses (51% 2018. a vs 56,1% 2022. a).
- Kvaliteetse keskkariduse tagamiseks on Eestis tegevust alustanud **kaks uut riigigümnaasiumi Rakveres ja Saue** ning **Tallinna Muusika- ja Balletikool**.
- **Elukestvas õppes** on põhihariduse või madalama haridusega inimeste osalus jõudsalt kasvanud.
- **Täienduskoolitustel osalemine** on olnud stabiilne; asutuste arv kasvanud.

Mis vajab tähelepanu?

- Murekoht on halvenevad väljalangevuse näitajad, mis vahepealsetel koroona-aastatel kas paranesid või püsisid samal tasemel. Kasvanud on nii **põhikoolist** (kasv eelkõige poiste arvelt) kui ka **gümnaasiumi esimesel õppeaastal õppetööst väljalangejate määr**.

- Õpingute pooleli jätmisega on omakorda seotud **keskhariduse omandamine**, mille puhul samuti ei õnnestunud eesmärki täita – neli aastat pärast põhikooli lõpetamist on keskhariduseni jõudnud 81,2% õpilastest (siht oli 82%). Ka **kutsekeskhariduses ja kõrghariduses on väljalangevus**¹¹ esimese õppeaasta jooksul võrreldes eelmise aastaga suurenenud, kuid jääb siiski seatud eesmärgi piiresse. Vähemalt **keskharidusega 20–24aastaste inimeste osakaal** on langenud 83,2%ni.
- **Kõrghariduses** eksisteerib selge **hariduslik lõhe**: 25–34-aastaste vanuserühmas on kõrgharidusega 54% naistest vs 33% meestest.
- **Ukraina sõjapõgenikest õppijad**, kes ei jõua haridussüsteemi. 23% (s.o 1 924) Ukraina noort vanuses 7-16 ei õpi, neist poolte elukoht on omakorda teadmata. Põgenike õpetamist raskendavad keelebarjäär ja õpetamine kakskeelses klassis, erinevused Eesti ja Ukraina õppekavades ning vajadus Ukraina õpilasi järele aidata. Samal ajal toimub ka üldine eestikeelsele õppele üleminek vene õppekeelega koolides.
- **Lasteajajärjekordade** probleemile püüti lahendust leida pikka aega ette valmistatud uue alushariduse ja lapsehoiu seadusega. Seaduseelnõu jõudis küll Riigikokku, kuid lükati esimesel lugemisel tagasi ja langes menetlusest välja. Protsess jätkub, et teha elnõus vajalikud muudatused, kooskõlastada uuendused huvigruppidega ja valmistada ette rakendamist.
- **Elukestvas õppes osalevad** teistega võrreldes märksa vähem mehed ja mitte-eestlased – nende sihtrühmade parem hõlmamine on jätkuvalt väljakutse.
- **Erialase haridusega meeste osakaal** jääb märkimisväärselt alla naiste omale (mehed 69% vs naised 80%).
- Kasvava trendina on osa põhikoolilõpetanutest valinud üldkeskhariduse omandamiseks statsionaarse õppe asemel **täiskasvanute gümnaasiumi**.

2022. a olulisimad arengud

➤ Ligipääs ja õppimisvõimaluste arendamine

Ukraina sõjapõgenikest õpilaste õppimisvõimalusi on kajastatud haridusvõrgu alapeatükis.

Kutseõppeasutuste rahastamismudeli uuendamiseks moodustati HTMi juurde ekspertidest koosnev töörühm, kes töötas välja ettepanekud rahastamispõhimõtete muutmiseks. Töörühma ettepanekute põhjal uuendati haridus- ja teadusministri määrust, mis jõustus 2023. aasta aprillis. Suuremad muudatused puudutasid tulemusrahastamise kriteeriume. Täiendava tulemusrahastamise komponendina kehtestatakse täiendkoolituste korraldamine. Põhimõtteline muudatus puudutab tööle rakendumist. Kui seni loeti tööle rakendunuteks kõik lõpetajad, kes pärast lõpetamist tööle asusid, siis edaspidi loetakse rakendunuteks üksnes need, kes asusid pärast lõpetamist tööle õpitud kutsealal.

2022. aasta kevadel käivitus **kutseharidusseadustiku ajakohastamise protsess**, mille fookuses on õigus haridusele, tööandjate arvestamine haridussüsteemi osapoolena, suund haridussüsteemi avatusele ja erinevate õppeviiside tunnustamisele. Uue seadusega soovitakse reguleerida vähem ja põhimõttelisemat laadi küsimusi, et

¹¹ Väljalangevuse arvestamise metoodika kutsekesk- ja kõrghariduses on veidi erinev. Kutsekeskhariduses loetakse väljalangenuteks õpingud katkestanud õpilased, kes ei ole aasta jooksul jätkanud õpinguid tasemehariduses. Arvestuse aluseks võetakse 10. novembril õppinud ja vaadatakse nende staatust järgmise õppeaasta 10. novembril. Arvestusest jäetakse välja need, kes õppisid alla 31 päeva, kes on katkestanud välismaale mineku tõttu või surnud. Näitaja on võrreldav üldhariduse tulemusnäitajaga „Õppetööst väljalangevuse määr gümnaasiumis“ (%). Kõrghariduses loetakse väljalangejateks kõrghariduse esimesel astmel ja õpingute esimesel aastal õpingud katkestanud isikud, kes ei ole õppima asunud mõnel muul kõrghariduse õppekohal.

anda kutsehariduse osalistele nii rohkem vabadust kui ka vastutust, toetada õiguslikult kutseharidusvaldkonna seniste tugevuste säilitamist ja tegeleda nõrkustega.

Kutsekeskhariduse tasemel jätkub riiklike õppekavade muutmine, et toetada elukestva õppe põhimõtete tulemuslikumat rakendamist kutseharidussüsteemis ning kutsehariduse suuremat sidusust tööturu vajadustega, luua eeldused rohepöördeks vajalike kompetentside arendamiseks ja mikrokvalifikatsioonide kasutuselevõtuks. Samuti toetavad muudatused paindliku ja üksikisiku vajadustele kohandatud haridustee kujundamist. 2022. aastal muudeti auto- ja ehituserialade riiklikke õppekavasid.

Teravdatud tähelepanu all olid **kõrghariduse korralduse ja rahastamisega** seotud probleemid. Valitsuse igaaastastest eelarveotsustest sõltuv kõrghariduse rahastamine ei ole jätkusuutlik. 2013. a rakendunud tasuta õpe täiskoormusega eestikeelsel õppekaval õppijatele pole parandanud majanduslikult kehvemal järjel peredest pärit noorte ligipääsu kõrgharidusele ega aidanud vähendada õpingute ajal töötamist. Teadus- ja Arendusnõukogu kõrghariduse kestlikkuse töörühm tegi ettepaneku kaaluda üliõpilaste omavastutuse suurendamiseks ja kõrgharidusse lisaraha kaasamiseks mõõduka õppekohatasu (u 1000–1500 eurot õppeaastas) kehtestamist. **Võrdse ligipääsu tagamiseks kõrgharidusele** ja üliõpilaste töötamise vähendamiseks peetakse vajalikuks uue tervikliku õppelaenu ja -toetuste süsteemi väljatöötamist.¹² Arenguseire Keskuse analüüsis kõrghariduse arengusuundumustest kuni aastani 2035 tuuakse samuti esile kaks valikut kõrghariduse rahastamiseks: 1) tegevustoetuse suurendamine koos õppelaenu ja toetuste reformiga; 2) õppemaksude kehtestamine ning sellega koos õppelaenu tagasimaksmise sidumise lõpetaja hilisema sissetulekuga.¹³

2022. aastal lepitati riigi eelarvestrateegias kokku **kõrghariduse tegevustoetuse suurendamine** igal aastal 15% võrra. Kõrgharidusele lubatud lisavahendid võimaldasid allkirjastada halduslepingud avalik-õiguslike ülikoolidega, kes olid 2022. a alguses halduslepingute sõlmimisest keeldunud, viidates kõrghariduse alarahastusele ja suutmatusele täita lepingukohustusi. Eesti keelt oskavate õppejõudude järelkasvu tagamiseks on uutes halduslepingutes ülikoolidega kokku lepitud eesmärgis, et vähemalt 50% doktorantuuri lõpetajatest oskavad eesti keelt minimaalselt B2-tasemel.

2022. aastal muudeti riigi tagatud **õppelaenu tingimusi** paindlikumaks ja õppijatele soodsamaks. Õppelaenu taotlemisel piisab nüüd ühest käendajast, varem nõuti kahe käendaja olemasolu. Õppelaenu intressimäära kujunemine muudeti paindlikumaks ja õppelaenu maksimumsumma tõsteti 3000 euroni (varem 2500 eurot). Intressipõhimõtete muutmine tõi kaasa krediidiandjate vahelise konkurentsi, mis muutis esialgu ka õppelaenu tingimused õppurite jaoks soodsamaks. 2022/23. õa on õppelaenu intressimäär õppelaenu pakkuvates pankades 2% lähedal¹⁴, millele lisandub kuue kuu Euribor. Kuigi 2022. aastast on Euroopa Keskpank jõuliselt Euribori tõstnud ja 2023. aasta alguses kerkis see juba üle 3%¹⁵, rakendub õppuritele õppelaenuintressi ülempiir viis protsenti aastas. Seega ei saa ka Euribori edasise võimaliku tõusu korral õppelaenu intressimäär kerkida suuremaks, kui see oli enne õppelaenu tingimuste muutmist.

¹² Teadus- ja Arendusnõukogu. (2022). Kuidas tagada Eesti kõrgharidussüsteemi kestlikkus ja kvaliteet? Teadus- ja Arendusnõukogu kõrghariduse kestlikkuse töörühma raport. <https://valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/teadus-ja-arendusnõukogu-tan>

¹³ Arenguseire Keskus (2022). Kõrghariduse tulevik. Arengusuundumused aastani 2035. Raport. Tallinn: Arenguseire Keskus.

¹⁴ LHV pangas 1,95% ja Swedpangas 1,99%. Allikad: LHV - <https://www.lhv.ee/et/oppelaen> ja Swedbank - <https://www.swedbank.ee/private/credit/loans/student?language=EST> (mõlemad vaadatud 7.03.2023)

¹⁵ 2023. a veebruaris on kuue kuu Euribor 3,14%. Allikas: Euroopa Keskpank. https://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=143.FM.M.U2.EUR.RT.MM.EURIBOR6MD..HSTA (vaadatud 7.03.2023)

Et tagada enamatele gümnaasiumilõpetajatele juurdepääs kõrgharidusele ja suunata õppijaid tegema vastutustundlikku erialavalikut, täpsustati kõrgharidusseaduses **õppekulude hüvitamise** aluseid. Tulevikus ei ole enam võimalik õppida samaaegselt tasuta mitmel õppekaval (sh samal kõrgharidusastmel). Pärast katkestamist saab uuesti tasuta õppima asuda vaid juhul, kui õpingud olid katkestatud esimesel õppeaastal. Uuesti samal kõrgharidusastmel tasuta õppimiseks peab eelmisest lõpetamisest olema möödunud vähemalt 10 aastat. Kõrgkoolidele jääb õigus pakkuda põhjendatud juhtudel teistkordset õpet tasuta, näiteks suurema tööjõuvajadusega valdkondades nagu õpetajakoolitus ja tervishoid. Muudatused jõustuvad 2024/25. õa.

Doktoriõppe reformi eesmärk oli suurendada doktoriõppe efektiivsust ja tagada teadlaste järelkasv. Selleks kujundati ümber doktorantide töötingimused. Doktorandid on alustavad teadlased, kes teevad ülikooli või tööandja juures töölepingu alusel teadustööd. Ettevõtlusdoktorantuur võimaldab edendada teadusasutuste ja ettevõtete koostööd. Senine doktoranditoetus asendati nooremteaduri töötasuga, mis võimaldab tagada doktorandile seni puudunud sotsiaalsed garantiid (nt iga-aastane tasustatud puhkus, haigushüvitise saamise võimalus jne). Ülikoolide aruannete järgi on 2022/23. õa doktoriõppesse vastuvõetutest nooremteadurina tööd alustanud 279 doktoranti, väljaspool ülikooli töötab 21 doktoranti ning üliõpilase staatuses on 62 doktoranti.

Välisüliõpilaste arv Eesti kõrgkoolides on viimastel aastatel langenud nii seoses pandeemiaga kui ka 2022. a alanud Ukraina sõja tõttu. Seoses Venemaa ja Valgevene kodanikele seatud piirangutega on oluliselt vähenenud neist riikidest õppima tulnute arv, samas **kolmekordistus Ukrainast pärit välisüliõpilaste arv**. Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolis avati õendusharidusega Ukraina põgenikele õppegrupp EL nõuetele vastava kõrghariduse omandamiseks. Senisest enam tähelepanu on hakatud pöörama kõrghariduse õppekeelele. Ülikoolidega sõlmitud halduslepingutes **on seatud kohustus pakkuda välisüliõpilastele eesti keele ja kultuuri õpet**.

Õppeasutuste õpirändetegevused on COVID-pandeemiast taastunud. 2022. a rahastuse saanud projektid loovad kokku ligi 7000 inimesele võimaluse õpirändes osaleda. Kõrghariduse õpirändes osaleb prognoositavalt ligi 3000 inimest, üldhariduses 1510, kutsehariduses ligi 1060 ja täiskasvanuhariduses ligi 410 inimest. Erasmus+ programmi tingimusi on muudetud paindlikumaks, et toetada sõja eest põgenenuid.

Täiskasvanuhariduse poliitika valdkonnas valmistati 2022. aastal ette **täiskasvanute koolituse seaduse (TÄKS) muudatused** – eelnõu edastati 2022. a partneritele kooskõlastamiseks. Seaduseelnõu ettevalmistamine jätkub, et reguleerida mikrokvalifikatsioonidega seonduv. Mikrokvalifikatsioonide reguleerimisega soovitakse tagada paindlikud kvaliteetsed õpivõimalused, luua õppijale tingimused sujuvaks ja paindlikuks liikumiseks haridustasemete ning -liikide ja tööturu vahel. Mikrokvalifikatsioonid on üks võimalus, kuidas täiskasvanud õppijad jõuaksid täiskvalifikatsiooni omandamiseni. Lisaks käivad valdkonnas ettevalmistused uue perioodi struktuurivahendite kasutuselevõtuks, ette valmistatakse **täiskasvanute mitteformaalses ja tasemeõppes osalemise** toetuse andmise tingimusi.

Haridusvõrk

Õpilaste arvu langustrend üldhariduskoolides peatus 2014/15. õppeaastal ning sellest ajast on õpilaste arv aasta-aastalt mõõdukalt kasvanud. Võrreldes 2018/19. õppeaastaga on käesoleval õppeaastal üldharidussüsteemis kokku pea 12 500 õppijat rohkem (+8%). Kasvu taustal on ühelt poolt olnud 1990ndate keskpaigaga võrreldes kasvanud sündimus ja teisalt on suurenenud sissevõetav, sh tagasipöördumine. Viimase kahe õppeaasta õpilaste arvu on mõjutanud ka Ukraina sõjapõgenike saabumine.

Tallinnas, kus Ukrainast pärit lapsi on kõige rohkem, on riik loonud **Vabaduse Kooli**, kus septembris 2022 alustas õpinguid 600 õpilast. Vabaduse Kool tegutseb Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumi õppekohana. Kooli meeskonnas töötavad lisaks Eesti õpetajatele ja tugispetsialistidele ka õpetajad ning tugispetsialistid Ukrainast.

Vabaduse Kool on Eesti riikliku õppekava järgi tegutsev kool, mis pakub Ukraina sõjapõgenikest õpilastele võimalust omandada põhi- ja keskkharidust. Kooli eesmärk on toetada ukraina noorte lõimumist Eesti ühiskonda ning samas säilitada ja arendada emakeele oskust ning ukraina kultuuri tundmist. Õppetöö Vabaduse Koolis toimub keelekümblusmeetodil – 60% õppetööst eesti keeles ja 40% ukraina keeles.

Kõik koolipidajad on saanud riigilt iga **Ukrainast tulnud õpilase kohta kuus 506 eurot lisaraha**, et tagada õpilaste vajalik tugi eestikeelses keskkonnas toimetulekuks. Toetusraha võib kasutada alus- ja üldhariduse õppekoha loomiseks (sh õpetajate ja abiõpetajate töö tasustamiseks, õppevahendite ja tehnoloogiliste vahendite soetamiseks, õppekäikude korraldamiseks); täiendava algtasemel eesti keele õppe võimaldamiseks; hariduse tugiteenuste (tõlgid, logopeedid, psühholoogid jne) korraldamiseks; hariduse abiteenuste (nt õpilastransport, toitlustus) korraldamiseks; huvitegevuse, huvihariduse või noorsootöö pakkumiseks.

2022. aasta sügisel alustasid **uute riigigümnaasiumidena** tegevust Rakvere Riigigümnaasium ja Saue Riigigümnaasium. 2022 sügisel alustas uue riigi kutseõppeasutusena tööd ka Tallinna Muusika- ja Balletikool MUBA, mis asutati seni tegutsenud Tallinna Muusikakeskkooli (üldhariduskool), G. Otsa nimelise Tallinna Muusikakooli (kutseõppeasutus) ning Tallinna Balletikooli (kutseõppeasutus) baasil. MUBA-s saab õppida nii põhikooli, gümnaasiumi kui kutseõppekavade järgi. 2022. aastal pidi alustama ka uus riigigümnaasium Mustamäel, kuid ehituses tekkinud tõrgete tõttu avatakse kool 2023. aastal.

Jätkunud on **koolide üleandmine kohalikele omavalitsustele riigi pidamisele**. Kui 2021. aastal võttis riik Narva linnalt üle Narva Eesti Gümnaasiumi pidamise, siis 2022. aastal tuli riigi pidamisele üle ka Kohtla-Järve Järve Kool. Kokku on lepitud ka Lügänu valla kolme kooli üleminek riigi pidamisele.

Riigieelarvest toetatud **kohalike omavalitsuste koolide investeeringutena** on käimas Valga Põhikooli (0,8 mln eurot), Lihula Gümnaasiumi (1,5 mln eurot) ja Maardu Gümnaasiumi (0,6 mln eurot) õppekeskkonna uuendamine. Investeeringutoetuse eelduseks on olnud koolivõrgu korrastamine kohalikus omavalitsuses.

Riigi ja KOVide kokkuleppel jätkatakse **muudatustega täiskasvanute gümnaasiumide tegevuses**. 2022. aastal võttis riik täiskasvanute tasemehariduse korraldamise üle Jõgevamaal ja Valgamaal. Jõgevamaal jätkub täiskasvanute üldhariduse mittetatsionaarne õpe Jõgevamaa riigigümnaasiumi juures ja Valgamaal Valgamaa Kutseõppekeskuses. Täiskasvanute üldhariduse mittetatsionaarse õppe läbiviimine kutsekoolide ja riigigümnaasiumide juures parandab õppurite õppetingimusi, loob lisavalikuid, vähendab ülearust koolipinda ning muudab ressursikasutuse efektiivsemaks.

Meede 2. Õpetajate järelkasv ja areng, õpikäsitus ja -keskkonnad

Meetme eesmärk: Eestis on pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe.

Tabel 4. Meetme mõõdikud ja nende täitmine

Mõõdik	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
PISA uuringus alla kolmanda taseme ¹⁶ saavutanud õpilaste osakaal (%)							
funktsionaalne lugemisoskus	32,0	-	-	-	-	31,5	-
matemaatiline kirjaoskus	31,0					30,5	
loodusteaduslik kirjaoskus	30,2					29,5	
Allikas: PISA							
Baastasemest kõrgema taseme digioskustega 16–24a osakaal (DESI) (%)	-	76,2	-	-	-	-	80
Allikas: The Digital Economy and Society Index (DESI)							
Õppeprotsessis osalejate subjektiivne rahulolu: kooliga pigem rahul või täiesti rahul olevate õpilaste osakaal (%)							
8. klass	26,1	24,5	24,4	24,6	23	kasvab	kasvab
11. klass	34,2	33,6	35,4	39,6	33,4		
kutsekeskharidus	60,1	52,4	-	54,8	52,7		
Allikas: Rahulolu-uuring							
Õppeprotsessis osalejate subjektiivne rahulolu: tööga pigem rahul või täiesti rahul olevate õpetajate osakaal ¹⁷ (%)	83,7	-	-	84,2	-	kasvab	kasvab
Allikas: Rahulolu-uuring							
Eesti keele kui teise keele põhikooli lõpueksamil vähemalt B1-taseme saavutanute osakaal (%)	-	67,8	-	57,9	55,6	-	-
Allikas: EHIS, EIS							
Eesti keele kui teise keele põhikooli lõpueksamil vähemalt B2-taseme saavutanute osakaal (%)	uus mõõdik, metoodika töötatakse välja						
Allikas: EHIS, EIS							
Õpetaja kutsekindlus ¹⁸							
õpetajakoolituse lõpetanute osakaal, kes on pärast lõpetamist õpetajana töötanud viiel järjestikusel aastal (%)	-	54	57	51	55	hoida taset	hoida taset
esmakordselt õpetajana alustanute osakaal, kes on pärast ametisse asumist õpetajana töötanud viiel järjestikusel aastal (%)	-	50	46	50	51		
Allikas: EHIS							

Tegevuste indikaatorite põhjalikud tabelid on esitatud lisas 1.

¹⁶ Mõõdetakse skaalal 1-6, kus 1 tähistab madalamaid ja 6 tipposkuseid.

¹⁷ Arvesse on võetud alus-, üld- ja kutsehariduse õpetajad, sh täiskasvanute gümnaasiumi õpetajad.

¹⁸ Arvesse on võetud koolieelse lasteasutuse, üldhariduskooli, kutseõppeasutuse ja rakenduskõrgkooli õpetajad, kes on pärast õpetajakoolituse lõpetamist või esmakordselt tööle asumist töötanud viiel järjestikusel aastal.

Mis on hästi?

- Positiivsest küljest saab esile tuua **kaasava hariduse näitajate** selge paranemise. Aasta-aastalt on suurenenud koolivälise nõustamismeeskonna soovitatud tugispetsialistide teenuste rakendamise osakaal põhihariduses – 2022. aastal jõuti selleni, et 76% soovitatud teenustest rakendati. Lisaks on üha kasvanud tavaklassi kaasatud tõhustatud ja erituge saavate õpilaste osakaal: 36,2% kõigist tõhustatud ja erituge saavatest õpilastest oli 2022. aastal kaasatud tavaklassi.
- Õpetajate **kutsekindluse indikaatorid** ei ole langenud – mõlemad näitajad kõiguvad 50% lähedal.
- Konkurss **õpetajakoolituse õppekohtadele** oli 2022. a 1,1¹⁹, mis näitab, et õpetajakoolituse õppekavadele õppima asumine on keskmisest populaarsem (keskmine=1).

Mis vajab tähelepanu?

- Haridusvaldkonna arengukava üks olulisi eesmärke on, et õppeprotsessis osalejate jaoks oleks õppimine tajutult meeldiv protsess, sest see toetab õppimise tulemuslikkust. 2022. aastal selles osas positiivseid arenguid ei ole: **õpilaste subjektiivne rahulolu kooliga** on vähenenud.²⁰ Kõige madalam on rahulolu 8. klasside õpilaste seas, kus langustrend on pikemaajalisem. 11. klassis õppivate noorte seas on rahulolu üldiselt kõrgem, kuid rahulolunäitaja on olnud kõikuv ja võrreldes eelmise aastaga langenud 6 protsendipunkti. Kutsekeskhariduse õppijate rahulolu kooliga on samuti langustrendis, kuigi keskmine näitaja on üldharidusega võrreldes siiski kõrge – kooliga on rahul enam kui pooled õppijatest.
- Heaolu üheks mõjutajaks on **koolikiusu levik** koolides. Kui 2021. aastal paranesid koolikiusu näitajad, siis 2022. aastal on näha olukorra halvenemist. Suurim on koolikiusu mure teises ja kolmandas kooliastmes, kus küsitlusele eelnenud kahe nädala jooksul ei olnud korduvalt kiusu kogenud vastavalt 63,5% ja 76,7% õpilastest. Gümnaasiumiastmes on kiusukogemine pikemas tagasivaates siiski vähenenud. Koolikiusamise vähendamiseks suunatud tegevuste täpsema kavandamiseni pole jõutud.
- Murekohaks on **eesti keele kui teise keele lõpuksamil** B1-taseme saavutamine: 2022. aastal saavutasid nõutud keeletaseme vaid 55,6% eksami sooritanutest. Eesti keelt teise keelena õppijate halvenevat eesti keele oskuse taset ilmestavad ka järjest madalamad keskmised eksamitulemused (põhikoolis oli 2022. a keskmine tulemus 60 punkti ja gümnaasiumis 67 punkti). Tagajärjeks on, et gümnaasiumi lõpuks omandab B2-taseme eesti keele kui teise keele eksamil järjest vähem õpilasi – 2022. aastal 75,5%, samas kui 2018. aastal oli see näitaja 86,5%. Siin toob lahendusi eestikeelsele õppele ülemineku reform.
- **Õpetajate järelkasv** on jätkuvalt terav probleem, sest õpetajaskond vananeb ja kvalifikatsioonile vastavate õpetajate osakaal langeb, sh alustanud õpetajate hulgas. Eriti terav on reaali- ja loodusainete õpetajate puudujääk. Õpetajaametit populariseerivad tegevused ei ole suutnud oluliselt suurendada ameti atraktiivsust tudengikandidaatide seas. Aine- ja klassiõpetajate vastuvõtt ei ole suurenenud; õpetajakoolituse lõpetavad 62% sisseastujatest. Muukeelsetest õpetajatest ei vasta suur hulk õpetajaid (10% ehk 2200 inimest) keelenõuetele. Kõrgharidusega õpetajaid, kellel puudub õpetaja kutse, on 2366.

¹⁹ Õpetajakoolituse õppekavade nimekiri on korrigeeritud, konkursi andmed ei ole 100% võrreldavad eelmiste õppeaastate näitajatega.

²⁰ Kooliga rahulolu kui rahulolu üldnäitaja hindamise aluseks on riiklikes rahuloluküsitlustes õpilaste poolt antud hinnangud väidetele „koolis on huvitav“, „tunnen ennast koolis hästi“ ja „enamasti lähen kooli hea meelega“.

➤ Koostöös Sotsiaalministeeriumiga alustati juba 2018. a **haridusliku erivajadusega õppijate tugiteenuste süsteemi parandamiseks** vajalike muudatuste ettevalmistust, et pakkuda lastele kiiremat, tulemuslikumat ja terviklikumat abi. 2022. a on reformi töörihm analüüsinud erivajadustega laste tugisüsteemis (haridus-, tervishoid, sotsiaal- ja tööhõive) läbiviidavaid hindamisi. Haridus- ja Teadusministeerium on andnud põhjalikku sisendit õpilaste toetamise kohta haridussüsteemis. Siiski ei ole tugiteenuste reform edenenud oodatud tempos seoses vajadusega analüüsida põhjalikumalt rehabilitatsiooniteenustega seotud muudatuste vajadusi.

2022. a olulisimad arengud

➤ Õpetajad ja koolijuhid

Koostöös ülikoolidega lepiti 2022. a kokku tegevused **õpetajate ja tugispetsialistide järelkasvu** probleemi leevendamiseks. Loodi õpetajate järelkasvu juhtkomisjon, mis koordineerib nii „Haridusvaldkonna teadus- ja arendustegevuse programmi“ (TA programm) kui ka Õpetajate Akadeemia programmi (ÕA) rakendamist. ÕA fookuses on õpetajakoolituse akadeemiliste töötajate järelkasvu tagamine ja koolides töötavate kvalifikatsiooniga õpetajate arvu suurendamine. Selleks pakutakse töötamise ja õppimise ühildamist soodustavat mikrokraadide põhist õpet loodus- ja täppisteaduste, matemaatika, eesti keele kui teise keele ja kaasava hariduse õppekavadel.

2022. aastal töötati välja haridusvaldkonna **TA programm** (ametlik kinnitamine lükkus 2023. aastasse), mille eesmärk on toetada Eesti õpetajate ja tugispetsialistide järelkasvu tagamiseks vajalikku teadus- ja arendustegevust. Programm keskendub õpetajate ning tugispetsialistide esma- ja täiendusõppe mudeli väljatöötamisele, õpetajate karjäärimudeli, motivatsioonisüsteemi ja alustava õpetaja toetamise süsteemi välja arendamisele, õppiva organisatsiooni juhtimismudelite rakendamisele haridusasutustes ja omavalitsustes ning õpetajaameti sisu uuendamisele ja analüüsile. Samuti toetab TA programm kriitiliste õpetajakoolituse valdkondade (loodus- ja täppisteadused, eesti k teise keelena, kaasav haridus) didaktika uurimistööd.

Saavutati kokkulepe **õpetaja töötasu tõusuks**: 2023. aasta riigieelarve eelnõu kohaselt kasvab õpetaja töötasu alammäär 1412 eurolt 1749 eurole. Sellele lisandub diferentseerimisfond 17%, mis võimaldab koolijuhtidel õpetajate töö- ja palgakorraldust paindlikumalt reguleerida. Lasteaiaõpetaja töötasu alammäär on 2023. aastal kohalike omavalitsuste otsusel vähemalt 90% üldhariduskooli õpetaja töötasu alammäärast, kui õpetaja vastab keeleseaduse ja selle alusel kehtestatud nõuetele, ning 100%, kui tal lisaks samadele nõuetele vastamisele on magistrikraadiga või sellega võrdsustatud kvalifikatsioon. Selleks eraldati kohaliku omavalitsuse üksustele 15 mln eurot riigieelarvelist toetust.

HTM ja Tartu Ülikooli ning Tallinna Ülikooli vahel sõlmitud 2023. a kõrghariduse rahastuskokkulepete kohaselt **suurendatakse vastuvõttu õpetajakoolituse ja kasvatusteaduste ning tugispetsialistide õppekavadel**. Prioriteetideks on eesti keele õpetaja, sh eesti keel teise keelena, loodus- ja täppisteaduste õpetaja, sh matemaatika, ning klassiõpetaja erialad. Tartu Ülikooli õppekohtade arvu suurendati 287 võrra ja Tallinna Ülikoolis 155 võrra. Õpetajate iga-aastaseks asendusvajaduseks on prognoositud 380 õpetajat (320 ametikohta).

Koolijuhtide Ühenduse algatusel ja Heateo Haridusfondi rahastusel arendas Fontes välja **uue koolijuhi kompetentsimudeli**, mida 2022. a lõpul esitleti ka HTMile. Tulevikus lisandub sellele koolijuhi karjäärimudel. Koolipidajate ja koolijuhtide töö toetamiseks on välja antud juhendmaterjal „Õpetajate töö- ja palgakorralduse kaasajastamise käsiraamat“. Koostöös Eesti Linnade ja Valdade Liiduga toimusid teabepäevad ja seminarid

kohaliku omavalitsuse meeskondadele õpetajate töö- ja palgakorralduse ajakohastamise võimalustest. Teises katseprojektis osalenud kohalikud omavalitsused koostasid mentorite ning ekspertide toel ajakohastatud õpetajate töö- ja palgakorralduse mudeli.

Alustatud on Tartu ja Tallinna Ülikoolis pakutava **kutseaasta programmi ajakohastamisega**, et pakkuda koolis tööd alustavale õpetajale paremat tuge organisatsiooni sisseelamisel ja õpetajaametiga kohanemisel. Koolisühholoogide kutseaasta programm on käivitunud ja jätkub 2023. aastal.

Valmimas on toetuse andmise tingimused „Haridus- ja noortevaldkonna töötajate esma- ja täiendusõpe ning järelkasv 2023-2029“ uue tõukefondide perioodi vahendite kasutamiseks ja haridustöötajate täiendusõppe kontseptsioon, mille eesmärk on määratleda haridustöötajate täiendusõppe üldised põhimõtted ning selle rakendamisel osapoolte ülesanded ja vastutus.

Eestikeelsele õppele üleminek

2022. a suvel moodustatud Eesti Reformierakonna, Isamaa Erakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna valitsus seadis oma tegevuse üheks prioriteediks eestikeelsele õppele ülemineku lasteaedades ja põhikoolis.

Riigikogu võttis 12. detsembril vastu **põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning teiste seaduste muutmise seaduse**, millega sätestati eestikeelsele õppele üleminek. See toimub kolmes etapis:

- a) 2022. a algas eestikeelsele õppele üleminekut ettevalmistav faas;
- b) 2024. a toimub eestikeelsele õppele üleminek alushariduses;
- c) 2024. a algab eestikeelsele haridusele üleminek esimeses ja neljandas klassis.

Eestikeelsele õppele üleminek lõpeb 2030. aastal (v.a põhjendatud erandid). Ülemineku oluline osa on üldhariduskoolide ja koolieelse lasteasutuste õpetajate, direktorite, õppealajuhatajate ning tugispetsialistide **kvalifikatsiooninõuete muutmine** selliselt, et eesti keele oskuse nõuded on osa kvalifikatsiooninõuetest. Lasteaedade tugispetsialistidele sätestati lähtetoetus sarnaselt üldhariduskoolide tugispetsialistidega. Muudeti põhikooli riiklikku õppekava, milles tõsteti eesti keele kui teise keele tunnimahtu ja vähendati vene keele kui emakeele tunnimahtu. Muudeti koolieelse lasteasutuse riiklikku õppekava ja täpsustati eestikeelses lasteaias muu kodukeelega laste toetamise põhimõtteid. Õppekavamuudatused jõustuvad alates 1. septembrist 2024.

Eestikeelsele haridusele ülemineku rakendamiseks koostati **tegevuskava**²¹. Ülemineku toetamiseks töötati välja **keeleõppetoetuse mudelid ning esitati keeleõppetoetuste ettepanekud**, mille alusel arvestatakse alates 2025. aasta jaanuarist 1. ja 4. klassidele ning 2026. aasta jaanuarist 1.–2. ja 4.–5. klassidele üleminekutoetust.

Juba 2018. aastal ellu kutsutud pilootprojektiga „**Professionaalne eestikeelne õpetaja vene õppekeelega rühmas**“ on 2022. aastaks liitunud 60 lasteaeda ja 151 eestikeelset õpetajat kümnest kohalikust omavalitsusest. 2020–2021 õppeaastal koolidesse laienenud pilootprojektiga „Professionaalne eestikeelne õpetaja põhikoolis“ on 2022. aastaks liitunud 21 kooli (sh 11 eesti õppekeelega ja 10 vene õppekeelega kooli) ja 40 eestikeelset õpetajat üheksast kohalikust omavalitsusest. Liitunud lasteaedades ja koolides jätkuvad eestikeelset õpet toetavad tegevused. Lisaks rakendatakse pilootprojekti tulemusena välja töötatud parimaid praktikaid laialdasemalt ka projektiga mitteliitunud klassides ja arendatakse keeleõppe valdkonna koolituste õppekavu.

²¹[https://hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/eestikeelsele_õppele_ulemineku_tegevuskava_2022_2030%20\(1\).pdf](https://hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/eestikeelsele_õppele_ulemineku_tegevuskava_2022_2030%20(1).pdf)

Ülemineku detailidega on võimalik tutvuda HTMi veebilehel hm.ee/uleminek.

➤ Õppe kvaliteet, õppekava ja võrdsed võimalused

Õpilaste oskuste arengu ja rahulolu toetamiseks valmistati 2022. a ette **põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade uuendused**, mis kinnitati Vabariigi Valitsuse poolt 2023. a veebruaris. Uuendatud õppekavad annavad õpetajatele õppesisu käsitlemisel suurema vabaduse ning pakuvad gümnaasiumis senisest rohkem valikkursusi, et kohandada õpet õpilaste vajadustele ja huvidele. Uuendused aitavad tagada, et aineõppes arendatakse süsteemselt üldpädevusi, näiteks õpi-, digi-, suhtlus-, kultuuri- ja väärtuspädevust. Lisaks suureneb eesti keele kui teise keele tundide arv, et edaspidi jõuaks ühiskonnas edukaks toimetulekuks vajaliku keeletasemeni senisest oluliselt enam õpilasi. Võrdsete võimaluste tagamiseks on oluline, et koos õppekavade uuendamisega anti täiskasvanud õppijatele võimalus jätkata õpinguid kuni põhihariduse omandamiseni või lõpetada lihtsustatud õppekaval.

Üldhariduskoolide kvaliteedihindamissüsteemi arendusprogrammi õppetundidest kogutud sisendi põhjal valmistati ette struktuurifondidest rahastatava tegevuse „**Tõenduspõhise ja õppija arengut toetava kvaliteedijuhtimise edendamine üldhariduses**“ toetuse andmise tingimused, mis jõustusid septembris 2022. Toetuse eesmärk on edendada kvaliteedikultuuri, sh tõenduspõhist juhtimist üldharidusasutustes ja kohalikes omavalitsustes, toetamaks kvaliteetse, kaasava ja kestliku hariduse kättesaadavust kõikidele õpilastele. Tegevuse raames pakuvad Tallinna Ülikool ja Tartu Ülikool perioodil 2022–2029 arendusprogramme kokku 50 õppeasutusele, kellel on enim probleeme riiklike tegevusnäitajate täitmisega. **Moodustati üldhariduse nõukoda**, kelle roll on suunata ja tagasisidestada Eesti Hariduse Kvaliteediagentuuri (HAKA) tõenduspõhise ja õppija arengut toetava kvaliteedijuhtimise edendamisel.

Õppijate individuaalsusega arvestamiseks ja õpimotivatsiooni toetamiseks koostati soovitusel seadusandluse muutmiseks ning poliitika kujundamiseks **mitteformaalse õppimise (nt huvihariduse, huvitegevuse ja noosootöö) kaudu omandatud pädevuste arvestamiseks põhikooli, gümnaasiumi ja kutseõppe õppekavade täitmisel**. Samuti valmistati ette juhendid mitteformaalse õppe käigus omandatud pädevuste formaalõppesse arvestamiseks, mille piloteerimine jätkub 2023. aastal.

2022. aastal valmis **viieaastaste laste arengu hindamise e-vahend LAHE**, millega on võimalik hinnata viieaastase lapse arengut viies valdkonnas: kognitiivsed protsessid, õpipädevus, kõne ja keel, matemaatika ning sotsiaalne pädevus.

2022. aastal oli **õppevara katseprojekt**, mille raames valmisid interaktiivsete videote ja harjutustega matemaatika digitunnid. Projektil oli kaks eesmärki: luua digiõppevara koostamiseks nüüdisaegsel õpikäsitusel põhinev raamistik ja saada täiendavat matemaatika õppevara teemadel, milles ekspertide hinnangul olid koroonakriisi tõttu tekkinud kõige sügavamad õpilüngad.

Kõrghariduse kvaliteedi tagamiseks korraldatakse **kõrgkoolide institutsionaalseid akrediteerimisi**. 2022. aastal toimus institutsionaalne akrediteerimine neljas kõrgkoolis: Tartu Ülikoolis, Eesti Maaülikoolis, EMK Teoloogilises Seminaris ja Kõrgemas Kunstikoolis Pallas. Nendest kaks (TÜ ja EMÜ) akrediteeriti seitsmeks aastaks.

Vastu võeti põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muudatus (jõustus 14.11.2022), millega **vähendati koolivälise nõustamismeeskonna tegevustes ebavajalikku bürokraatiat ning haridussoovituste saamine muutus kiiremaks**. Edaspidi kaasatakse sotsiaal- ja tervishoiuspetsialiste varasema kohustusliku asemel vajaduspõhiselt. See vähendab ebavajalikku koormust nii haridus- kui ka sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnas.

Panustamaks **õpilaste ja koolitöötajate vaimse tervise hoidmisesse**, on loodud Rajaleidja võrgustiku ülene kriisimeeskond, kelle reageerimisvõimekuse kasvatamiseks alustati kriisimeeskonna koolitussarjaga. Koolituste I etapp viidi läbi 2022. aasta IV kvartalis ja need jätkuvad 2023. aastal. Käivitati koolipsühholoogide nõuandeliin, kuhu said pöörduda nii laste ja noortega töötavad inimesed, lapsevanemad kui ka õppijad.

Koolikiusamise ennetamiseks ja vähendamiseks ning vaimse tervise tulemuslikuks toetamiseks haridusasutustes valiti 2022. aastal välja strateegilised partnerid. Partnerluse eesmärk on toetada haridusasutusi vaimselt ja füüsiliselt turvalise õppekeskkonna ning koolikultuuri loomisel. Partnerid viisid ellu erinevaid sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arengut toetavaid ning kiusamisennetuse ja vähendamise programme lasteaedades, üldharidus- ning kutsekoolides.

Toimus **PISA uuring 2022**. Uuringu andmekogumine läks Eesti koolides edukalt ja andmed on edastatud PISA 2022 konsortsiumile. Uuringu tulemused avaldatakse 2023. a lõpuks.

Meede 3. Hariduse, ühiskonna ja tööturu seosed

Meetme eesmärk: Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele

Tabel 5. Meetme mõõdikud ja nende täitmine

Mõõdik	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Hõivatute osakaal eri- ja kutsealase haridusega 20–34a inimeste hulgas üks aasta pärast lõpetamist (%) <i>Allikas: „Edukus Tööturul“</i>	79,4	78,4	73,5	75,2	andmed III kv	80	80
Hõivatute osakaal eri- ja kutsealase haridusega 20–34a inimeste hulgas viis aastat pärast lõpetamist (%) <i>Allikas: „Edukus Tööturul“</i>	74,2	74,4	72,5	73,9	andmed III kv	75	75
Baastasemest kõrgema taseme digioskustega 16–74a osakaal (%) [*] <i>Allikas: The Digital Economy and Society Index (DESI).</i>	35	37	-	-	-	37,5	39
Lõpetajate ettevõtlikkus	Uus mõõdik, metoodika töötatakse välja						

^{*} DESI metoodika muutus 2021. a, mistõttu edaspidi muudetakse ka sihttasemeid.

Tegevuste indikaatorite põhjalikud tabelid on esitatud lisas 1.

Mis on hästi?

- ▶ Kuigi 2021. aastaga võrreldes on **kõrghariduses IT õppesuuna lõpetajate arv** vähenenud (-13%), on pikemaajaline trend siiski positiivne – 2022. a näitaja ületab märgatavalt aastatel 2018–2020 IT õppesuuna lõpetajate arvu.
- ▶ 70% Eesti õppeasutustest on kasutusele võtnud ESF programmi Edu ja Tegu raames välja töötatud ettevõtlusmooduli.

Mis vajab tähelepanu?

- ▶ **Hõivatute osakaal eri- ja kutsealase hariduse omandanud 20–34aastaste seas** on kasvanud, kuid on siiani jäänud veel pandeemiaeelsele ajale alla. Koroonast tulenevate piirangute lõppemine on ettevõtete tegevust hoogustanud, mis on aidanud kaasa hõivatute osakaalu kasvule.
- ▶ Tegevuste mõõdikud, mis peegeldavad **õppe seostamist tööturu vajadustega** (vt lähemalt lisast 1, ei osuta suures plaanis olukorra paranemisele – kõik 2022. aastaks seatud tegevusnäitajate sihttasemed on jäänud saavutamata. Võrreldes 2021. aastaga on kasvanud 1–3 aastat tagasi kutsehariduses õpingud lõpetanud 20–34a inimeste tööhõive määr (70,6%-lt 75,1%-le), kuid ka see jääb selgelt alla sihiks seatud 80%-le.
- ▶ **Tööturul nõutud erialade järelkasvu tagamiseks LTT õppevaldkonnas ning IT õppesuunal** on käivitamisel toetusmeetmed, sh IT Akadeemia tegevuste jätkamine ja Inseneriakadeemia.
- ▶ **Töökohapõhise õppe lõpetanute** osakaal kõigist kutseõppe lõpetanutest on vähenenud. See on tingitud ESF tegevuse "Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine" (PRÕM) lõppemisest ja selle raames rahastatud töökohapõhises õppevormis koostisloendite arvu vähenemisest. Ettevalmistamisel on jätkutegevused „Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine (PRÕM+)“ käivitamiseks välisvahendite toel. Täiendavaid töökohapõhise õppe koostisloendi hakatakse rahastama alates 2023/24. õppeaastast.

2022. a olulisimad arengud

2022. aastal valminud **OSKA üldproгноosi** kohaselt avaldavad tööturu arengutele tugevat mõju elanikkonna vananemine, ränne (sh pagulased), digitaliseerimine ja automatiseerimine ning rohepööre. Töökohti lisandub eelkõige teenuste sektoris, samuti kasvab hõive tehnilistel erialadel. Järgmise kümne aasta prognoositud tööjõuvajadus on suurem kui tööturule sisenev põlvkond suudab ära katta. Seega tuleb toetada paindlikke töö- ja õppimisvõimalusi ning töö- ja eraelu rollide ühildamist, et kõik eagrupid saaksid hõives osaleda. Vaja on edendada automatiseerimist ja digitaliseerimist ning vajaduse korral kaasata välistööjõudu.²²

Ettevõtete digipöörd ja rohepöörd toetamiseks kinnitati taaste- ja vastupidavusrahastust toetuse andmise tingimused, et luua täiendavaid paindlikke ja tööturu arenguvajadusi arvestavaid õppimisvõimalusi. Toetatakse IKT oskuste koolitusi sh küberturbe vallas ning IKT moodulite väljatöötamist tasemeõppe kavades. Roheoskuste õpetamiseks täiendatakse kutsestandardeid ja uuendatakse tasemeõppe õppekavasid ning luuakse täiendusõppeprogramme rohemajanduse teadmiste ja oskustega tööjõu ettevalmistamiseks.

Kinnitati **kutsesüsteemi reformi** toetuse andmise tingimused ESF perioodiks 2021–2027. Reformi eesmärk on parandada haridus- ja töömaailma sidusust ning korraldada ümber kutsesüsteem. Süsteemi erinevaid osi lõimides luuakse terviklik ning asjakohaste digilahendustega kutsesüsteem OsKuS, mis toetab eri sihtrühmade individuaalset oskuste arendamist ja karjääri haldamist ning on osa elukestvast õppest. Tegevused käivitati novembris 2022. a.

Töötajate ja oskuste vajaduse kohta valmisid OSKA sotsiaaltöö, IKT valdkonna, metsanduse ja puidutööstuse ning põllumajanduse ja toiduainetööstuse valdkonnauuringud²³. Lisaks neile valmisid üldoskuste uuring²⁴ ja OSKA üldproгноos aastateks 2022–2031²⁵. Kokku on OSKA raames läbi viidud ja avalikustatud 28 valdkonnaspetsiifilist analüüsi ja prognoosi.

Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine“ (PRÕM) raames töötati kutsehariduses välja **kolm uut töökohapõhise õppe rakendusmudelit** (ehitus-, metalli- ja kaubandusvaldkond), mida hakatakse rakendama 2023/24. õa. Aastatel 2015–2022 on programmi raames töökohapõhisesse õppesse kaasatud üle 1500 ettevõtte ja asutuse ning loodud koolituskohad enam kui 7600 töökohapõhises õppevormis õppijale.

2022. aasta lõpuks on **ettevõtlus- ja karjääriõppe programmis** Edu ja Tegu osalenud kokku 661 õppeasutust (nendest 25% koolieelsed lasteasutused, 67% üldhariduskoolid, 5% kutseõppeasutused ja 3% kõrgkoolid).

2022. a korraldati ülemaailmsed kutsemeistrivõistlused WorldSkills kohandatud versioonis. Eesti sai võimaluse **korraldada esimest korda ühte WorldSkillsi võistlusala**: maastikuehituse võistlust, millest võtsid osa 16 riigi võistkonnad.

²² Rosenblad, Y., Leoma, R., Krusell, S. (2022). OSKA üldproгноos 2022–2031. Ülevaade Eesti tööturu olukorrast, tööjõuvajadusest ning sellest tulenevast koolitusvajadusest. Tallinn: SA Kutsekoda.

²³ OSKA valdkonnauuringud Kutsekoja veebilehelt <https://oska.kutsekoda.ee/uuringud/valdkonnauuringud/>

²⁴ Leemet, A., Ungro, A. (2022). Tööelu üldoskuste klassifikatsioon ning tulevikuvajadus. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda.

²⁵ Rosenblad, Y., Leoma, R., Krusell, S. (2022). OSKA üldproгноos 2022–2031. Ülevaade Eesti tööturu olukorrast, tööjõuvajadusest ning sellest tulenevast koolitusvajadusest. Tallinn: SA Kutsekoda.

Siseriiklikud kutsemeistrivõistlused toimusid 23 erialal ja neist võttis osa 222 võistlejat. Võrreldes pandeemia-aastatega on erialade ja võistlejate arv hakanud taas kasvama. Uuendati kutsemeistrivõistluste koondjuhendit ja kõik erialad viidi üle ühtsele hindamissüsteemile.

Ettevalmistamisel on ESF toetuse andmise tingimused **IT hariduse ja digioskuste arendamiseks** üld-, kutse- ja kõrghariduses. Tegevused planeeritakse kuni 2028/29. õa lõpuni. OSKA IKT valdkonna uuringus prognoositakse, et valdkonna hõive kasvab viie aasta jooksul 1,5 kordseks. IKT sektor ja kõik teised majandussektorid vajavad kokku igal aastal vähemalt 2600 uut IKT-spetsialisti.²⁶

Kutsehariduse IT Akadeemia raames töötati välja **uus IT valdkonna kutseeksamite formaat**. 2022. a võeti Tartu VOCO-s IT valdkonna õpilasi vastu **kutsesobivuse hindamise** projekti raames valminud kutsesobivustestide ja sisseastumisvestluste alusel. Kooli hinnangul test õigustas end, kuna õppima asuvad teadliku valiku teinud, motiveeritud ja sobilike eeldustega õpilased.

Välisriikide kvalifikatsioonide hindamise mahtu suurendas 2022. a oluliselt Ukraina pagulastega seotud teabevajadus ja hindamistaotluste menetlemine. 2022. aastal hindas ENIC/NARIC keskus 885 Ukraina haridussüsteemis välja antud kvalifikatsiooni (enamik kõrgharidust tõendavad). Suur osa Lõuna- ja Ida-Ukraina põgenikest on omandanud hariduse Venemaal, samuti on põgenike hulgas NSV Liidu diplomite omanikke, kes ei kajastu Ukraina kvalifikatsioonide statistikas.

²⁶ Mets, U., Viia, A. (2021). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia valdkond. Uuringuaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda.

Meede 4. Noortevaldkonna arendamine

Meetme eesmärk: aastal 2035 elavad noored kõigis Eesti piirkondades tervislikku ja täisväärtuslikku elu ning on võimestatud muutma kogukonda ja riiki selliselt, et Eestis on maailma parim keskkond kasvamiseks, elamiseks ja eneseteostuseks.

Tabel 6. Meetme mõõdik ja selle täitmine

	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Noorsootöö kvaliteedi hindamise läbinud kohalike omavalitsuste osakaal (%)	-	-	15	20	24	30	kasvab

Allikas: Harno, Eesti Noorsootöötajate Kogu

Tegevuste indikaatorite põhjalikud tabelid on esitatud lisas 1.

Mis on hästi?

- Noorte pandeemiaeelne ettevõtlikkus on taastumas. Kui 2021. aastal oli **noorte omaalgatuslike projektide** arv vaid 32 (suuresti taotlusvooru hilise väljakuulutamise tõttu), siis 2022. aastaks tõusis see taas 2019. aasta tasemele (168).
- Noorte kodanikuosaluse vaates on näha **osalusvormide jätkuvat mitmekesisust**. Lisandub uusi kohaliku tasandi noortevolikogusid ja aktiivgruppe ning üleriigilisi noorte nõuandvaid kogusid, mis võimaldavad ühiskonnakorralduse küsimustes kaasa rääkida. 2022. aastal oli osalusvorme 92, sh noortest koosnevad riigi tasandi nõukogud, mida on loodud nelja ministeeriumi juurde: Haridus- ja Teadusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Keskkonnaministeerium ning Kultuuriministeerium.
- 2022. aastaks oli **noorsootöö kvaliteedi hindamise läbinud kohalike omavalitsuse osakaal** kasvanud 24%ni. See näitaja jääb küll alla aasta eesmärgile (30%), kuid kvaliteedihindamise protsess on 2022. a lõpu seisuga pooleli 15 omavalitsusel, mis lubab eeldada, et kvaliteedihindamise läbinud kohalike omavalitsuste osakaal kasvab ja eesmärk saavutatakse järgmistel aastatel.
- Eesti 15-26-aastaste **noorte osalemist organiseeritud vabatahtlikus tegevuses** ²⁷ hakati iga-aastaselt mõõtma alates 2021. aastast, mil vabatahtlikuna panustas 22% kõikidest 15–26-aastasest. 2022. aastal oli näitaja 26,5%. 2022. a mõjutas vabatahtlikus tegevuses osalemise kasvu ka Ukraina sõda, mis suurendas mh noorte vabatahtliku tegevuse panust.

Mis vajab tähelepanu?

- **Noorte juhitud MTÜde** osakaal on kõikide aktiivsete MTÜ-de seast viimasel kahel aastal oluliselt langenud, jõudes 2021. aastal 1,8%-ni (varasemalt 5,4%). 2022. aasta näitaja ei ole hetkel veel teada, kuid eelneva languse põhjus on ilmselt kompleksne, olles mõjutatud nii demograafiast (juhatustes olevad noored liiguvad määratud vanusrühmast välja) kui ka uute noorte juhatuse liikmete pealekasvu pidurdumisest.

²⁷ Vabatahtlik tegevus on oma aja, oskuste, teadmiste, energia pakkumine vabast tahtest ja ilma tasu saamata.

- Muret tekitab, et **toimivate ehk aktiivselt tegutsevate noorte osaluskogudega** kohalike omavalitsuste osakaal on languses ning jääb alla soovitud taseme – 2022. a oli näitaja 68%. Languse põhjuseks võib pidada eeskätt osaluskogude toimimise tõhusamat seiret (tõhusamalt kaardistatakse osaluskogude osalust näiteks volikogude ja komisjonide istungitel jmt). Eesmärk on, et vähemalt 90% omavalitsuste juures tegutseks aktiivne noorte osaluskogu. Kuigi noortele on otsustusprotsessides kaasärääkimiseks formaalselt võimalusi loodud – osaluskogu on peaaegu iga omavalitsuse juures (76) – vajab noorte aktiivne osalus ja kaasamine kohaliku elu küsimuste lahendamisse parandamist ning noortele sobivate ajakohaste kaasamisvormide väljatöötamine senisest enam tähelepanu. Lisaks formaalsetes vormides kaasärääkimise võimaluste ja osalusaktiivsuse edendamisele on vaja senisest enam tähelepanu pöörata noortele, kes traditsioonilistes, formaalsetes struktuurides kaasa rääkida ei soovi või ei saa, näiteks muust keele- ja kultuuriruumist pärit noortele, haridusest ja tööturul kõrvalejäänud noortele.
- Töötute, mitteõppivate ja koolitusel mitteosalevate ehk **NEET-noorte osakaal** on pärast pandeemiat langenud – 15–29-aastastest noortest on 10,6% NEET-staatuses (siht oli, et näitaja ei ületaks 11,7%). Siiski ei õpi ega tööta meil kokku ligikaudu 21 300 noort – seda on Eesti suuruse riigi kohta väga palju. Võib eeldada, et NEET-staatuses noorte suhteliselt kõrget taset hoiab keeruline üleilmne majandusolukord ning endiselt jätkumõjusid avaldav pandeemiakriis²⁸.
- Lisaks Eesti noorte toetamisele vajavad tähelepanu Eestisse saabunud ligikaudu 17 500 alla 19-aastast **Ukraina sõjapõgenikust noort**. Võib eeldada, et mitmed siia saabunud perekonnad jäävad pikemaks perioodiks või püsivalt Eestisse. Nende noorte kaasamine, mh mitteformaalõppe tegevustesse, nõuab nii noortevaldkonna spetsialistide täiendavat väljaõpet (muukeelsete ja traumakogemusega noorte kaasamine, vaimse tervise toetamine ja lõimimine), kui ka lisaressursse nii noorteni jõudmiseks kui nende kaasamiseks. Lisandunud Ukraina noorte kõrval on endiselt suur hulk (10,6%) Eesti noori, kes on jäänud kõrvale tööturul ja haridussüsteemist.
- Endiselt osaleb **huvihariduses ja -tegevuses LTT valdkonna huviringides/huvialal** väga vähe õppureid – 2022. a oli huvikoolides 5040 õppekava, millest tehnika valdkonna õppekavu oli 5,5% (277) ja looduse õppekavu 2,2% (112) ning nendel õppekavadel õppis vastavalt 3,7% (6390) ja 1,4% (2480) noori. LTT huvialadega tegelemise võimalusi piirab nii valdkonna kallidus kui juhendajate puudus. Vaja on koolitada valdkonna spetsialiste, kes pakuks LTT huviringe väiksemates piirkondades. Nutika noorsootöö kontseptsiooni raames on senisest enam vaja tähelepanu pöörata innovaatilistele lahendustele, mis võimaldaksid keskustest kaugemal elavatel noortel osa saada mitmekülgsematest huvihariduse ja -tegevuse võimalustest.
- **Andekate laste ja noorte süsteemsemaks toetamiseks** on teaduspõhiselt vaja määratlada andekuse mõiste ning kontseptsioon ja välja töötada andekuse märkamise ning arendamise juhend- ja koolitusmaterjalid.
- **Huvihariduse, huvitegevuse ja noorsootöö teenuste kvaliteedi arendamine** on endiselt prioriteet, mida valdkonna strateegiliste partneritega järgnevatel aastatel püütakse parendada. Selleks algatati mh huvihariduse õpetaja kutsestandardi väljatöötamise arutelud valdkonna esindajate ja Õpetajate Liiduga. 2022. a algatati ning järgnevatel aastatel jätkatakse noorsootöö kvaliteedi hindamise mudeli ajakohastamist ja digitaliseerimist (sh huvihariduse ja huvitegevuse täpsustatud moodul). Noortevaldkonna teenuste kvaliteedi ja arenguvajaduste selgitamine ning parendustegevuste kavandamine takerdub endiselt andmekvaliteedi ja süsteemse andmekogumise puudumise taha. Seetõttu on noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi arendamine ja rakendamine jätkuv prioriteet.

²⁸ Haugas, S., Allemann, M., Anniste, K. (2021). Mõttekoda Praxis. COVID-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju noortele. https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2021/01/COVID_19_maju_noortele_lopparuanne_241121.pdf

▶ Noortevaldkonna **töötajaskonna vähene väärtustamine, sealhulgas töötingimused ja eeskätt madal palk on** valdkonnas **kriitiliseks probleemiks**. Keskmise omavalitsuses töötava huvihariduse ja huvitegevuse juhendaja töötasu oli 2022. aastal 1190 eurot ning noorsootöötajal veelgi madalam, 919 eurot (vrd Eesti keskmine brutokuupalk 1685 eurot). Õpetajate palga alammäära taaskordse tõstmise valguses ja majandussurutise taustal on noortevaldkonna töötajate töö võrdväärne tasustamine oluline väljakutse.

2022. a olulisimad arengud

▶ HOOG

Mitteformaalse ja formaalse õppe lõimimise edendamiseks algas 2021. aastal projekt „Noorte edu toetuseks: võimekus lõimida mitteformaalses õppes omandatud formaalharidusse.”²⁹ Projekti raames valmisid 2022. aastal sidusgruppidega koosloomes esmased lõimingu laiemat levikut ja rakendamist toetavad juhised erinevatele tasanditele (riigile, kohalikule omavalitsusele, üldhariduskoolile, mitteformaalõppe pakkujale). Projekti raames ilmus kaks uuringuraportit, neist esimene [formaalse ja mitteformaalse õppe lõimingu hetkeseisust Eestis](#) ning teine käsitles [teiste riikide lõimingu praktikaid](#).

Märgilise sammuna algatati 2022. aastal **rahvusvahelistel võistlustel medali võitnud noorte ja nende juhendajate tunnustussündmus**.

Käivitus projekt „[Noortevaldkonna digihüpe](#)“, mille eesmärk on tõsta noorsootöötajate jt **noortevaldkonna spetsialistide digipädevusi** minimaalselt 48 omavalitsuses ning luua ja arendada innovaatilisi noortekeskseid lahendusi noorsootöö kvaliteetsemaks toimimiseks. Nõustamaks kohalikke omavalitsusi nutika noorsootöö alal, käivitati nn [digioskuste pank](#), kuhu praegu panustab kümme noorsootöötajat.

▶ OSA

Riiklikes noorte osalemist toetavates taotlusvoorudes (noortemalevad, püsi- ja projektlaagrid, „Noorte heaks“) pöörati seekord rohkem tähelepanu Ukraina sõjapõgenikest laste ja noorte kaasamisele, et toetada nende kohanemist ja integreerumist Eesti ühiskonda ning kultuuriruumi, eesti keele õpet ja noorte enesearengu tee jätkumist. Noorte püsi- ja projektlaagrites osales 842 Ukraina päritolu noort ning noortemaleva tegevustes 108 noort. Töötati välja **lõimumis- ja keeleõppelaagrite toetusmeede**, mille raames toetati 141 laagri korraldamist. Laagrites osales ligi 11 000 noort, kellest ligi pooled olid Ukraina päritolu. Ukraina sõjapõgenikest noorte paremaks lõimumiseks Eesti ühiskonda eraldati omavalitsustele täiendavat toetust keeleõppeks ja lõimumist toetavateks tegevusteks mitteformaalse õppimise keskkondades (sh noortekeskused, huvikoolid, huvitegevust pakuvad organisatsioonid ja asutused). Tegevuste tulemused selguvad 2023. aastal.

▶ ISE

Olulise sammuna noortevaldkonna arendamisel **alustati noorsootööd ja huviharidust reguleerivate seaduste ajakohastamist**. Muudatustel on neli suuremat eesmärki: a) valdkonna mõistete ja ülesannete kaasajastamine; b) noorsootöö ja huvihariduse kättesaadavuse ning kvaliteedi tagamine; c) huvihariduse ja huvitegevuse riikliku lisatoetuse eraldamise mudeli muutmine; d) noorteühingute tegevustoetuse regulatsiooni korrastamine. Valmis **noortevaldkonna tulevikustsenaariumide uuring** ning käivitus uuring noortevaldkonna töötajaskonna töötingimuste, hetkeseisu ja väljakutsete analüüsimiseks, mis valmib 2023. aastal.

²⁹ <https://hm.ee/noorte-edu-toetuseks-voimekuse-arendamine-mitteformaalõppe-lõimimiseks-formaalõppega-2021-2023>

Noorsootöö ja huvihariduse nähtavuse suurendamiseks ning riikliku noorteinfo kättesaadavamaks muutmiseks muukeelsete noorte seas loodi noorteinfoportaalile Teeviit mitmekeelne noorteinfo veebileht www.teeviit.ee/youth-info. Olulise sammuna noortele kvaliteetsema noorsootöö ja huvihariduse teenuste pakkumiseks jätkati KOVide toetamist. Näiteks alustati **KOV arengutoe** ehk noortevaldkonna arendamiseks omavalitsustele suunatud riiklike tugitegevuste kontseptsiooni väljatöötamisega, mis valmib 2023. aastal. Samuti töötati 2022. aastal koosloomes huvihariduse valdkonna strateegiliste partneritega välja huvikoolide kvaliteedimõõdikud, mida 2023. a piloteeritakse ja täiendatakse.

Kohalike omavalitsuste koostöös (perioodil 2018–2022) loodud **uuenduslike noorsootöö korraldamise mudelite** tutvustamiseks ja turundamiseks viidi läbi maakondlikke seminare ning töötati välja [veebitööriist](#), et toetada mudelite kasutuselevõttu noorsootöö paremaks korraldamiseks ja kvaliteedi tõstmiseks.

KINDLUS

Üheks viisiks noorsootöö võimaluste viimisel kõigi noorteni on mobiilne noorsootöö, millel pole aga seni selget riiklikku strateegilist arengusuunda ega eesmärki. Mobiilse noorsootöö väärtus teadvustus ühiskonnas selgemalt pandeemia ajal, kui paljud noored ei saanud olla enam oma harjumuspärastes keskkondades – koolis, huvikoolis, noortekeskuses – ja jäid isolatsiooni. 2022. a oli noortevaldkonna poliitikakujundamises üheks prioriteediks töötada välja **mobiilse noorsootöö kontseptsioon** (valmib 2023), mis aitaks mobiilset noorsootööd riigi tasandil ühtsemalt mõtestada ja kohalikes omavalitsustes paremini rakendada.

Kõigile noortele võrdsete võimaluste tagamist ning üksijäämist ja ühiskonnast eemaldumist aitas ennetada **ESFi tõrjusriskis noorte toetamise programm**. Programmi tegevustest sai perioodil 2015–2022 osa 264 258 noort, sh 17 333 NEET-staatuses noort. Programmi tulemusnäitaja (tugimeetmetes osalenud NEET-noorte osakaal, kes 6 kuud pärast tegevusest lahkumist on väljunud NEET-noore staatusest, siht 50%) täitmine oli 67,6%, st suur osa programmis osalenud NEET-staatuses noortest jõudis tagasi tööturule või haridussüsteemi.

Programmi tegevuste eelarve täitmine

Haridus- ja noorteprogrammi 2022. aasta lõplik eelarve oli ligi 840 miljonit eurot; eelarve maht suurenes võrreldes esialgsega ligi 209,5 miljonit euro võrra (33%).

Kasvust 63,7 mln eurot moodustas täiendav rahastus lisaeelarvest sõjapõgenike esmaste vajadustega seonduvateks meetmeteks, sh keeleõppe ja lõimumise toetamiseks ning täiendavate õppekohtade loomiseks. Lisarahastus jaotus programmitegevuste kaupa järgmiselt:

- ▶ ligipääsu tagamine üldharidusele 48,9 mln eurot;
- ▶ võrdsete võimaluste tagamine hariduses 6,3 mln eurot;
- ▶ ligipääsu tagamine kutseõppele 5 mln eurot;
- ▶ ligipääsu tagamine kõrgharidusele 2,7 mln eurot ning
- ▶ haridusvõrgu korrastamine ja arendamine ning õppekava ja koolikorralduse arendus 0,5 mln eurot.

Vabariigi Valitsuse reservist lisandus 12,9 mln eurot. 2021. aastast üle kantud eelarve maht oli 30,4 mln eurot, millest jätkatakse 2022. aastasse kandunud tegevusi. Eelarve lõplikku mahtu mõjutasid ka piirmäärata vahendite tegelikud laekumised ja avatud sildfinantseeringu maht.

Programmi tegevuse Hariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine lõplik eelarve sisaldab kogu Erasmus+ 2021-2027 rahastamisperioodiks laekunud summat ning erineb seetõttu 2022. aastaks kavandatud eelarvest. Eelarve täitmine sujus siiski plaanipäraselt vastavalt esialgselt kavandatule.

Programmi eelarve täitmisest moodustas 27% (205 mln eurot) riigi üldhariduskoolide, riigi kutseõppeasutuste ja riigi rakenduskõrgkoolide tegevus. Välisvahendite osakaal kuludest ja investeeringutest on ca 20% (122 mln eurot), millest EL struktuuritoetuste osa on 90 mln eurot.

Tulemusvaldkonna kuludest kantakse üle eelarve jääk 46,5 mln eurot. Sellest 25,7 mln (55%) moodustab lisaeelarvega eraldatud vahendite jääk, mida sihipäraselt kasutati Ukraina sõjapõgenike esmaste vajadustega seonduvateks meetmeteks, mis jätkuvad 2023 aastal, mil nendeks vahendeid planeeritud ei ole. Kogu eelarvejäägist suurima mahuga olid haridusliku lõimumise ja eesti keele õppe toetamise vahendite jääk 3 mln eurot, mis kantakse 2023. aastasse üle eestikeelsele haridusele ülemineku toetamiseks, HTM haldusalas olevate riigi õppeasutuste (75) tegevuskulude ja eelarve jääk ca 2,9 mln eurot, mida kasutatakse sihtotstarbeliselt õppetegevuseks ja edasi lükkunud tegevuste kulude katteks, ning Riigi Kinnisvara ASi remonttöödega seotud kulud, kuna tööde lõpetamine lükkub järgmisesse aastasse. Detailne info ülekantud riigieelarve vahendite kohta on haridus- ja teadusministri käskkirja „2022. aasta riigieelarve vahendite ülekandmine 2023. aastasse“ seletuskirjas.

Tulemusvaldkonna investeeringute jääk on 2,7 mln eurot, millest infotehnoloogiliste investeeringute jääk 1,7 mln eurot, Riigi Kinnisvara AS investeeringute jääk 624 tuh eurot, HTM haldusalas olevate asutuste investeeringute jääk 261 tuh eurot ja investeeringute lisaeelarve jääk 97 tuh eurot. Jääk tekkis hangete ettevalmistamise ja investeeringute rakendamise viibimise tõttu: tööde mahukuse ja kallinemise tõttu on osa neist lükkunud 2023. aastasse.

Tulemusvaldkonna eesmärkide täitmist toetatakse ka Vabariigi Valitsuse KOV üksuste toetusfondi hariduskulude eelarvega, mis on 405,9 mln eurot ja ei kajastu valitsemisala eelarves.

Tabel 7. Haridus- ja noorteprogrammi eelarve täitmise ülevaade (tuhandetes eurodes)

Haridus- ja noorteprogramm		Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine	Täitmine %
Meede 1. Õpivõimalused ja hariduse korraldus		555 424	742 738	607 829	82%
1.1. Haridusvõrgu korrastamine ja arendamine	Investeeringud	60 214	64 256	56 824	88%
	Kulud	42 778	52 938	45 291	86%
1.2. Ligipääsu tagamine üldharidusele	Investeeringud	64	718	611	85%
	Kulud	111 134	177 847	151 362	85%
1.3. Ligipääsu tagamine kutseõppele	Investeeringud	499	1 769	1 574	89%
	Kulud	97 847	112 117	103 191	92%
1.4. Ligipääsu tagamine kõrgharidusele	Investeeringud	1 717	2 016	1 675	83%
	Kulud	200 334	221 393	210 155	95%
1.5. Täiskasvanuhariduse arendamine ja õppimisvõimaluste loomine	Investeeringud	0	2	0	0%
	Kulud	6 213	10 177	6 169	61%
1.6. Hariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine	Investeeringud	0	194	128	66%
	Kulud	34 624	99 311	30 848	31%
Meede 2. Õpetajate järelkasv ja areng, õpikäsitus ja -keskkonnad		44 994	61 943	50 671	82%
2.1 Õppekava ja koolikorralduse arendustegevused	Investeeringud	1 575	6 729	4 283	64%
	Kulud	26 412	26 152	23 934	92%
2.2. Võrdsete võimaluste tagamine hariduses	Kulud	10 368	23 490	17 790	76%
2.3. Õpetajate ja haridusasutuste juhtide arengu toetamine	Kulud	6 639	5 573	4 663	84%
Meede 3. Hariduse, ühiskonna ja tööturu seosed		17 574	19 275	13 961	72%
3.1. Kutsesüsteemi arendamine ja oskuste prognoosisüsteem OSKA	Kulud	2 089	2 362	2 311	98%
3.2. Õppe seostamine tööturu vajadustega	Investeeringud	0	222	136	61%
	Kulud	15 485	16 691	11 514	69%
Meede 4. Noortevaldkonna arendamine		11 703	15 570	9 125	59%
4.1. Noorte ettevõtlikkuse ja omaalgatuste toetamine (HOOG)	Investeeringud	0	21	21	100%
	Kulud	3 472	6 403	2 078	32%
4.2. Noorte kodanikuosaluse toetamine ja õiguste kaitsmine (OSA)	Kulud	853	1 084	853	79%
4.3. Noorsootöö kättesaadavuse ja kvaliteedi arendamine (ISE)	Investeeringud	0	2	2	100%
	Kulud	5 078	5 596	4 809	86%
4.4. Noortele ühiskonnas võrdsete võimaluste tagamine (KINDLUS)	Investeeringud	0	52	34	65%
	Kulud	2 300	2 413	1 329	55%
Haridus- ja noorteprogramm kokku	Investeeringud	64 069	75 982	65 288	86%
	Kulud	565 626	763 545	616 297	81%
KOKKU		629 695	839 527	681 585	

LISA 1: mõõdikute tabelid tegevuse tasandi mõõdikutega

Meetme 1 tegevusmõõdikud

Tegevus 1.1. Haridusvõrgu korrastamine ja arendamine

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Gümnaasiumiastmega koolide arv (tk)	160	157	158	158	158	-	-
Riigigümnaasiumide arv (tk)	15	16	16	18	20	21	25

Tegevus 1.2. Juurdepääsu tagamine üldharidusele

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Põhikoolist väljalangejate määr statsionaarse õppe kolmandas kooliastmes (%)							
 kokku	0,3	0,3	0,2	0,25	0,3	hoida	hoida
 poisid	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4	taset	taset
 tüdrukud	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2		
Allikas: EHIS							
Õppetööst väljalangejate määr gümnaasiumis esimesel õppeaastal (%)	1,6	1,2	0,7	0,9	1,2	<1,0	<1,0
Allikas: EHIS							
Keskhariduse omandanute osakaal 4 aastat pärast põhikooli lõpetamist	80,4	80,7	82,1	81,9	81,2	82	82
Allikas: EHIS							

Tegevus 1.3. Juurdepääsu tagamine kutseõppele

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Õppetöölt väljalangejate määr kutseõppeasutustes kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal (%)	11,7	10,6	9,4	8,9	10,7	<11	<11
Allikas: EHIS							
Kutsealase hariduse ³⁰ omandanute osakaal 5 a pärast põhikooli lõpetamist (%)	23,0	23,0	22,4	22,3	21,6	kasvab	kasvab
Allikas: EHIS							

³⁰ Kutsealase hariduse all mõistetakse ainult tasemeõppes saadud kutseharidust.

Tegevus 1.4. Ligipääsu tagamine kõrgharidusele

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Kõrgharidusõppest väljalangejate määr (kõrghariduse 1. astme õpingute esimesel aastal) (%) <i>Allikas: EHIS</i>	17,3	17,0	15,2	14,5	15,1	16,4	16,2
Doktorikraadi kaitsmiste arv õppeaastas <i>Allikas: EHIS</i>	244	235	221	222	250	300	300
Nominaalajaga ³¹ lõpetanute osakaal kõrghariduses (%) <i>Allikas: EHIS</i>	51,0	51,4	52,3	55,0	56,1	53,2	53,6
Osakaal vilistlastest, kes on rahul õppejõudude ja õpetamise ning juhendamisega ³² <i>Allikas: Vilistlaste uuring</i>	-	79,6	-	-	andmed 2023 III kv	hoida taset	hoida taset

Tegevus 1.5. Täiskasvanuhariduse arendamine ja õppimisvõimaluste loomine

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
25–64a madala haridustasemega täiskasvanute elukestvas õppes osaluse määr ³³ (%) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	7,6	8,6	6,5	8,6	10,7	>9,0	>9,0
Mittetatsionaarses üldharidusõppes 19a ja vanemate õppijate arv <i>Allikas: EHIS</i>	3487	3487	3698	3596	3541	hoida taset	hoida taset
Õppetööst väljalangevuse määr mittetatsionaarses üldharidusõppes ³⁴ (%) <i>Allikas: EHIS</i>	33	32	28	30	32	30	30
25a ja vanemate õppijate osakaal kutseharidusõppes (%) <i>Allikas: EHIS</i>	39,6	41,7	42,4	41,1	38,5	hoida taset	hoida taset

Tegevus 1.6. Hariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal (%) <i>Allikas: EHIS</i>	11,0	12,2	11,6	11,4	11,0	10-15	10-15

³¹ Nominaalae + 1a arvestatud nende õppekavade puhul, mille nominaalkestus on väiksem kui 4 aastat, nominaalae + 2a nende õppekavade puhul, mille nominaalkestus on vähemalt 4 aastat. Arvesse on võetud 1. ja 2. astme õppekavad.

³² 2019. a tulemus muudetud seoses metoodika muutusega. Allikas: Vilistlaste uuring (Rahulolevate vilistlaste osakaal väljendub vastusevariantides "pigem nõustun" ja "nõustun täiesti").

³³ Mõõdik kajastab küsitlusele eelnenu nelja viimase nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osatähtsust 25–64-aastaste hulgas. Madala haridustaseme all mõistetakse põhiharidusega või sellest madalama haridusega inimesi (ISCED 0-2).

³⁴ Arvesse on võetud kõik mittetatsionaarse õppe õppevormid gümnaasiumiastmes.

Meetme 2 tegevusmõõdikud

Tegevus 2.1. Õppekava ja koolikorralduse arendustegevused

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Liikuma Kutsuva Kooli võrgustikku kuuluvate koolide arv <i>Allikas: Liikuma Kutsuva Kooli programm³⁵</i>	40	78	148	148	184	kasvab	kasvab
Õpilaste osakaal, kes on liikumisvõimalustega koolis pigem rahul või väga rahul ³⁶ (%)	27,4	26,3	31,6	31,8	30,7	kasvab	kasvab
4. klass	13,8	12,3	14,7	16,3	16,1		
8. klass	15,9	13,8	16,3	15,8	15,5		
11. klass							
<i>Allikas: Rahulolu-uuring</i>							
Õpilaste osakaal, keda ei ole viimase kahe nädala jooksul korduvalt kiusatud (%)	67,6	65,4	67,8	66,0	63,5	kasvab	kasvab
4. klass	75,6	74,0	74,2	79,3	76,7		
8. klass	82,1	89,5	89,1	92,4	90		
11. klass	88,0	87,6	-	92,4	87,8		
kutseõppeasutuste õppijad							
<i>Allikas: Rahulolu-uuring</i>							
Üldhariduskoolide õpetajate osakaal, keda ei ole viimase kahe nädala jooksul korduvalt kiusatud õpilaste, lapsevanemate, kolleegide poolt (%)	85,0	.	-	87,5	-	-	-
<i>Allikas: Rahulolu uuring</i>							
Andeka õppija toetamine	uus mõõdik, metoodika töötatakse välja						

Tegevus 2.2. Võrdsete võimaluste tagamine hariduses

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Koolivälise nõustamismeeskonna soovitatud tugispetsialistide teenuste rakendamise osakaal põhihariduses (%) <i>Allikas: EHIS</i>	-	69	72	74	76	täpsustamisel	täpsustamisel
Tavaklassi kaasatud tõhustatud ja eritoe õpilaste osakaal kõigist tõhustatud ja eritoe õpilastest <i>Allikas: EHIS</i>	33,1	31,1	32,1	34,4	36,2	>31	>31
Eesti keele teise keelena põhikooli lõpueksami keskmine sooritustulemus <i>Allikas: Harno</i>	69	69	- ³⁷	65	60	75	75

³⁵ Liikuma Kutsuva Kooli programm (projekt „Kooliõpilaste liikumisaktiivsuse toetamine“ Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetuse 2014–2021 programmi „Local Development and Poverty Reduction“ raames).

³⁶ Õpilaste osakaal, kes on liikumisvõimalustega koolis üle keskmise rahul, st õpilased, kes on vastanud kõigile kolmele liikumisvõimalustele hinnangu andmise küsimusele (1. Saan iga päev vähemalt mõnes vahetunnis õue minna. 2. Tundides ei pea ma kogu aeg istuma, vaid saan vahepeal liikuda, nt rühmatööd tehes või ülesandeid lahendades. 3. Õpetajad julgustavad meid vahetunnis aktiivselt liikuma.) "pigem olen nõus" ning "olen täiesti nõus".

³⁷ Eriolukorrast tulenevalt ei olnud võimalik arvutada.

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Eesti keele teise keelena gümnaasiumi riigieksami keskmine sooritustulemus <i>Allikas: Harno</i>	75	75	74	73	67	75	75
Eesti keele kui teise keele eksamil vähemalt B2-taseme saavutanute osakaal gümnaasiumi statsionaarses õppes (%) <i>Allikas: Harno</i>	86,5	81,8	83,1	77,3	75,5	täpsustamisel	täpsustamisel
Tiip tasemel oskustega ³⁸ õpilaste osakaal eesti keelest erineva õppekeelega koolis võrreldes eestikeelse kooliga loodusteadused lugemisoskus matemaatika <i>Allikas: PISA</i>	5,3/14,6 5,7/16,7 9,8/17,5	-	-	-	andmed 2023. a	6,5/16 7/18 11/19	-
Õpetajate osakaal, kes on enda hinnangul saanud vajaliku õppe erivajadustega laste õpetamiseks ja/või toetamiseks, alusharidus <i>Allikas: Rahulolu uuring</i>	45,5	-	-	46,3	-	kasvab	kasvab
Õpetajate osakaal, kes on enda hinnangul saanud vajaliku õppe erivajadustega laste õpetamiseks ja/või toetamiseks, üldharidus <i>Allikas: Rahulolu uuring</i>	43,7	-	-	43	-	kasvab	kasvab
Alushariduse õpetajate osakaal, kes nõustuvad, et lasteaed ja erinevad lasteaiavälised spetsialistid, sh arstid, tugi- ja lastekaitse spetsialistid ning politsei jt, teevad erivajadustega laste toetamisel head koostööd <i>Allikas: Rahulolu uuring</i>	56,2	-	-	59,2	-	kasvab	kasvab
Üldhariduskoolide õpetajate osakaal, kes leiavad, et kool ja erinevad koolivälised spetsialistid sh politseinikud, nõustajad, arstid, psühholoogid, noorsootöötajad jt teevad hariduslike erivajadustega laste toetamisel head koostööd <i>Allikas: Rahulolu uuring</i>	60,8	-	-	65,3	-	kasvab	kasvab
Õpetajate osakaal, kes tunnevad, et nad on hästi või väga hästi ette valmistatud õpetamiseks mitmekultuurilises või –keelses keskkonnas <i>Allikas: TALIS</i>	15,7	-	-	-	-	-	-

³⁸ PISA 5. ja 6. tase.

Tegevus 2.3. Õpetajate ja haridusasutuste juhtide arengu toetamine

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Koolijuhtide osakaal, kes võtsid ette meetmeid, toetamaks õpetajate koostööd uute õpetamispraktikate väljaarendamiseks (%) <i>Allikas: TALIS</i>	45	-	-	-	-	-	-
Kuni 39a õpetajate osakaal üldhariduskoolides (%) <i>Allikas: EHIS</i>	27,0	27,0	27,0	26,5	26,4	27,5	28,0
Konkurss õpetajakoolituse õppekohtadel ³⁹ <i>Allikas: SAIS, EHIS</i>	0,9	1,1	1,0	1,2	1,1	>1	>1
Õpetajate sooline struktuur naised/mehed üldhariduskoolides (%) <i>Allikas: EHIS</i>	N 85,5 M 14,5	N 85,5 M 14,5	N 85,4 M 14,6	N 85,2 M 14,8	N 85,2 M 14,8	N 84,5 M 15,5	N 84 M 16
Õpetajate osakaal (%), kes leiavad, et amet on ühiskonnas väärtustatud <i>Allikas: TALIS</i>	26,4	-	-	-	-	-	-
Õpetajate osakaal, kes vähemalt kord kuus on õpetanud koos teise õpetajaga (%) <i>Allikas: TALIS</i>	21,5	-	-	-	-	-	-

Meetme 3 tegevusmõõdikud

Tegevus 3.2. Õppe seostamine tööturu vajadustega

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
1–3 aastat tagasi kutsehariduses õpingud lõpetanud 20–34a inimeste tööhõive määr (%) <i>Allikas: Eurostat</i>	77,8	82,7	80,3	70,6	75,1	>80	>80
1–3 aastat tagasi kolmandal tasemel õpingud lõpetanud 20–34a tööhõive määr <i>Allikas: Eurostat</i>	89,2	87,6	85,7	92,4	87,3	>88	>88
Õppeasutuste osakaal, kes on ettevõtlusmooduli kasutusele võtnud ⁴⁰ (%) <i>Allikas: Ettevõtlusõppe programmi "Edu ja Tegu" aruanne, EHIS</i>	37	48	59	63	70	65	70
LTT (loodus- ja täppisteadused, tehnika, tootmine ja ehitus) erialade lõpetajate osakaal kõrghariduses (%) <i>Allikas: EHIS</i>	27,7	27,9	27,4	28,1	27,5	30	30
IT õppesuuna lõpetajate arv aastas kõrghariduses kutsehariduses <i>Allikas: EHIS</i>	604 520	718 507	766 486	975 499	847 424	975 520	975 520

³⁹ Näitab õpetajakoolituse õppekavade konkursi suhet ülikoolide kõigi bakalaureuse- ja magistriõppe õppekavade keskmisesse konkurssi. Üle 1 tähendab, et konkurss on keskmisest suurem, alla 1, et väiksem. Konkurss näitab kandidaatide arvu ühe õppima tulekut kinnitanu kohta.

⁴⁰ Indikaator hõlmab kõiki üldhariduskoole, kutseõppeasutusi ja kõrgkoole.

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Vilistlaste rahulolu praktikavõimalustega ⁴¹ bakalaureuseõpe (%) magistriõpe (%) Allikas: Vilistlaste uuring	-	58,0 61,3	-	-	andmed 2023 III kv	hoida taset	hoida taset
Töökohapõhises õppevormis lõpetajate osakaal kõigist kutseõppe lõpetajatest (%) Allikas: EHIS	11,9	12,4	15,2	17,2	13,2	18,0	19,0

Meetme 4 tegevusmõõdikud

Tegevus 4.1. Noorte ettevõtlikkuse ja omaalgatuse toetamine (HOOG)

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
18-26a noorte juhitud mittetulundusühingute osatähtsus (%) aktiivsete mittetulundusühingute hulgas Allikas: Statistikaamet	4,6	4,2	2,0	1,8	andmed mais 2023	4,8	5,0
Huvikoolis õppivate noorte osakaal (%) kõikide 7–26a noorte hulgas Allikas: EHIS, Statistikaamet	28,9	29,9	30,3	32,3	34,1*	30,8	31,1
Noorte omaalgatusprojektide arv (ja toetatud projektide osakaal) Allikas: Harno	-	164 (71%)	179 (74%)	32 (50%)	168 (42%)	hoida taset	hoida taset
Noorte ettevõtjate osatähtsus (%) 18-26a noorte hulgas Allikas: Statistikaamet	3,9	3,8	4,0	4,3	andmed mais 2023	4,4	4,7

* Esialgsed andmed

Tegevus 4.2. Noorte kodanikuosaluse toetamine ja õiguste kaitsmine (OSA)

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Osalusvormide arv Allikas: Eesti Noorteühenduste Liit	-	79	82	91	92	hoida taset	hoida taset
Toimiva osaluskoguga kohalike omavalitsuste osakaal (%) kõigist omavalitsustest Allikas: Eesti Noorteühenduste Liit	74,4	89,9	94,0	92,0	68	hoida taset (89,9)	hoida taset (89,9)
18-26a kandidaatide osakaal (%) kõigi kohalike omavalitsuste volikogu valimiste kandidaatide hulgas Allikas: Statistikaamet	6,5 ⁴²	-	-	5,4	-	ei mõõdeta	ei mõõdeta
15-26a noorte osakaal (%), kes on osalenud organiseeritud vabatahtlikus tegevuses Allikas: Statistikaamet	-	-	-	22	26,5	täpsustub	täpsustub

⁴¹ Rahulolevate vilistlaste osakaal väljendub vastusevariantides "pigem nõustun" ja "nõustun täiesti".

⁴² 2017. aasta kohalike omavalitsuste valimiste põhjal.

Tegevus 4.3. Noorsootöö kättesaadavuse ja kvaliteedi arendamine (ISE)

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
Kohalike omavalitsuste osakaal, kus noorsootöö teenused on vähemalt „edasijõudnu“ tasemel (%) <i>Allikas: minuomavalitsus.ee</i>	-	59,0	69,6	34,2	<i>andmed juunis 2023</i>	hoida taset	hoida taset
Noorsootöö teenustega rahul olevate noorte osakaal (%) <i>Allikas: Uuring "Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga"</i>	87	-	90	-	-	hoida taset	hoida taset

Tegevus 4.4. Noortele ühiskonnas võrdsete võimaluste tagamine (KINDLUS)

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik					Sihttase	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022	2023
15-26a noorte osakaal (%), kes hindavad, et tugi on kättesaadav <i>Allikas: Statistikaamet</i>	Mõõdiku metoodika on väljatöötamisel						
15-29a osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET staatuses noored) (%) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	11,7	9,8	11,7	11,2	10,6	hoida taset	11,1